

**ПОВЕСЬЦЬ
А ВЯЛІКІМ
І СЛАЎНЫМ
РЫЦАРУ БАВЕ**

Дзейныя асобы:

Гвідон — княжа Антонскае
Бландя — жана Гвідонава
Баво — сын Гвідонаў
Сімбальда — брат Гвідонаў і служэбнік
Тэрыз — сын Сімбальдаў
Глібэрт — брат Гвідонаў, варотны
Рычарда — служэбнік Бландоін
Дадон — кароль Маганецкі
Дан Альбрыга — брат Дадонаў, гэтман
Армэніл — кароль Армэнейскі
Дружнэна — дачка Армэнілава
Агулін — харунжы Армэнілаў
Маркабрун — кароль Мамбрадзкі
Арыл — княжа Кастэльскае
Салдан — цар сарацэнскі
Мальгарыя — дачка салданава
Лукапэр — сын салданаў
Піпін — кароль французскі

ГІСТОРЫЯ А КНЯЖАЦІ ГВІДОНЕ

Яка пісьмо гаворыць: “Добры мужу, Бог ці будзь на помач і ўхавай ця ад сьмерці і ад злое прыгоды!” Хачу вам паведаці добрую повесьць а Гвідоне, Антонскім княжаці, і а яго сыне, а вялікім і слаўным рыцару Баве.

Той Гвідон храбры коньнік быў, але адну рэч зьле ўчыніў, іж у час жаны не паняў. Але калі ўжо стар быў, тады паняў жану зь вялікага племені, і яна яго ня мела ні за адзін пенязь¹. І ў первую ноч калі зь нім спала, пачала ад няго сына. А калі выйшлі месяцы дней, і яна радзіла сына цуднага стварэньня, і калі яго хрысьцілі, далі імя яму Баво. І як пачаў расьці, і ён яго паручыў аднаму служэбніку свайму Сімбальду, і ён яго хаваў большэй, ніжлі сем год. І онае дзіця за тую сем год узрасло нямала, а быў вельмі пекнае асобы, парсуна² яму была як ружа, а валасы меў жоўтыя яка злота, і лепшае дзіця над няго не магло ся знайсці.

Тут вярнімося, паведайма апяць, як жана Гвідона згубіла пана свайго добрага Гвідона, а ёй было імя «мэрэтрыс»³. Оная пані аднаго часу па рану ўстаўшы, і ўбралася ў добрыя шаты⁴, і ўмылася водкаю ружаною, і паглядзелася ў зеркала, і рачэ:

— Бяда мі, што мой айцец і мой род пакінулі мя, іж мя за таго старога мужа далі, іж ён ня можа мі ку волі ўчыніці.

І прызвала аднаго свайго служэбніка, катораму было імя Рычарда, і рачэ яму:

— Паедзь к гораду Маганцу да княжаці Дадона, да майго мілага, і паздраві яго ад мяне, бо мі ёсьць вельмі міл — ня пушчэй айца і мацеры; і хацела есьмі за няго пайсьці, але не хацеў мой айцец і мой род. Але ці гавару: паслужы мі ў тым з правага сэрца і моў яму: няхай зьбярэць сваіх людзей пятнаццаць тысяч добрага люду збройнага, а няхай прыйдуць узяці Антон-град. А сталі бы ў лузе ад Скларавеньня, а я ў той час пашлю Гвідона ў лоў; ён не вазьмець з сабою жаднае зброі і слуг не вазьмець больш дваццаці юнакоў, а там можаць айца свайго сьмерць памсьціці. “І вазьмеш град сваімі людзьмі, і ўсё маё панства табе будзе, а мяне сабе вазьмеш за жану”.

І калі Рычарда выслухаўшы тых рэчаў, і адказаў ёй:

— Зьле ты мовіш і вялік грэх маеш; не памазі мі Бог, есьлі бых там паехаў.

І яна ся разгневала і рачэ:

— Курвін сыну, злодзею! Есьлі мі таго пасэльства ня справіш, разьдзяру на сабе ўсі шаты а буду мовіці княжаці, што мя есі зачэпаў, і ён ця вяліць абесіць за горла.

Чуў то Рычарда, быў вельмі жаласьцен, і рачэ:

— Пані, магу я ўчыніці на тваю волю.

І ўскочыў на аднаго йнаходніка, і паехаў к Маганцу, нідзе не замешківаючы, і прыехаў на двор Дадонаў, і ўшоў у палац, і ўдарыў чалом Дадону. І ён яму рэк:

— Добра лі есі прыйшоў, добры дружа? Адколе едзеш і да каго есі прыйшоў, прыяцелю?

Рычарда рачэ:

¹ Грашовая адзінка ў Вялікім Княстве Літоўскім.

² Твар.

³ Ад лац. *meretrix* — чужаложніца.

⁴ Адзеньне.

— Да цябе есьмі прыехаў з добрымі рэчмі із добрага горада Антона, пасол есьмі добрае паняе жаны Гвідонавы. Мною табе паслала паздраўленьне і прыязнь; яна хацела за цябе пайсьці, але таго не хацеў айцец і племя яе; яна вялела табе мовіці, абы есі сабраў свайго войска пятнаццаць тысяч конных і прыехаў узяці Антон-град.

І мовіў яму ўсі тыя рэчы, што яму пані казалі.

Калі чуў Дадон тыя рэчы ад Рычарда, пачаў яму гаварыці:

— Курвін сыну! Бог дай табе ліха, Гвідон ёсьць добры рыцар на кані ў зброі: калі ён убіў айца майго, і мне тое ж можаць учыніці. Ён цябе паслаў на лазучасьцье; не памажы мі Бог, есьлі ця не вялю абесіць.

Рычарда рачэ:

— Пане, выслухай мя: есьлі мі ня верыш, што я гавару, вялі мя асадзіць у цямніцу да таго часу, покі ся таго добра даведаеш; есьлі так не найдзеш, таго ж часу вялі мя абесіць.

Калі Дадон тое ад пасла чуў і рачэ:

— Веры⁵ так мушу ўчыніці.

І вялеў яго ўкінуці ў цямніцу.

Сабраў усі сваі людзі, і было іх пятнаццаць тысяч. І ўзлажыў на сябе добрую зброю, і ўскочыў на борзды конь, і за стрымся ся ня прыняў, а кап'ё ўзяў у рукі, а шчыт на плечы, і паехаў за ўсімі людзьмі, а гэтманам Дан Альбрыга, брат Дадонаў, муж удалы. Прыйшлі ка Антону-граду і ўлезьлі ў луг ад Скларавеньня.

Пані Гвідонава аднае раніны ўстаўшы і ўшла ў камору, і прыйшоў к ней Гвідон. Яна ракла:

— Пане, паслухай мяне, заступіла есьмі дзіцём і вельмі жадаю зьвярынага мяса. Пакорне ця прашу, пане, паедзь у ловы, ачэй⁶ якога зьвера можаш улавіці.

Ён ёй рачэ:

— Вялі мі даці зброю.

І ўсед на конь і паехаў, а зь нім дзесяць юнакоў. І ўехаў Гвідон у луг ад Скларавеньня, і пачаў іскаці ўсюды зьварэй, і дабыў зьвярыны досыць. І перва, ніжлі выехаў з лова Гвідон, добрае княжа, а Дадон пачаў валаці⁷:

— Гвідоне Антонскі, табе прыйшоў ныве пасьледні дзень.

Гвідон, пачуўшы, пачаў плакаці і ўдарыў ся пясцю ў грудзі моцна, і рачэ:

— Бедны Гвідон і злачасьцен, то ёсьць учыніла мая жана Бландо.

А Дадон забоў⁸ каня і ўдарыў Гвідона кап'ём у персі. Ён у сябе ня меў ніякага аружжа, чым ся бараніці, жэ ад такога ўдару паў мёртвы на зямлю, а яго добрыя юнакі таго ж часу пабіта. І паехаў к гораду борзда і найшоў варота атвораны, а ўзвод апушчан, і ўехаў у град, і пайшоў у палац Гвідонаў. А курва жана Гвідонава проціў яму выйшла і рачэ яму:

— Добра есі прыйшоў, войніча! Пагубіў лі есі Гвідона, каторы мне ня міл быў а ні ўдзячан?

⁵ Праз маю веру, дзеля маёй веры.

⁶ Мож, магчыма.

⁷ Крычаць.

⁸ Акульбачыў.

Ён рачэ:

— Убіў есьмі яго, пані. За то хачу даць на дзевяць дзесяць малітаў.

І яна яго ўзяла за руку і ўвяла яго ў адну камору. А тыя людзі Гвідонавы, каторыя былі ў горадзе, усі выйшлі з горада, не хацелі тут жыці; то ўчынілі зь вялікае жаласьці, што іх пан добры пагублен. Відзеў то Дадон і паставіў старожу, абы ніхто ня сьмеў пайсьці з горада, гаворачы:

— Як ёсьце служылі Гвідону, так служыце і мне, Дадону. Я хачу вас хаваці, вярніцеся апяць усі.

РЫЧАРДАВА ПАДСТУПСТВА

А Баво быў пабег вон. І калі яго ня відзеў дзядзя яго Сімбальда, ішоў яго іскаці, ня мог яго найсьці нідзе і рачэ:

— О бяда мне! Айцец мёртвы, а сына нет.

І пайшоў у канюшню, і паглядзеў пад ясьлі, і ўвідзеў Бава, а ён — тут крыецца. І пачаў яго зваці:

— Сыну, пайдзі сам ка мне.

Баво яму рачэ:

— Дзядзе, што ся то ўчыніла?

А ён рачэ:

— Сыну, твой айцец мёртвы, убіў яго бэзэцны⁹ Дадон із Маганца здрадне. Сыну, можаш лі на кані ехаці? Хочам паехаці ва сьвяты град Сэміён, каторага мі даў айцец твой; так трыццаць год, як мі яго даў. І есьлі бых мог цябе данесьці да таго граду, і я бых ваяваў Дадона.

Баво рачэ:

— Магу ехаці добра на кані, і паедзьма борзда да сьвятога Сэміёна-града.

І Сімбальда той час пайшоў па замку, ішчучы, хто бы хацеў зь німі ехаці. І найшоў прыцелей Гвідонавых, шэсьцьдзсят конных добрых юнакоў у зброях. І ўзяў сына свайго Тэрыза, і паехалі ка сьвятому граду Сэміёну, а Бава із сабою панесьлі.

І адзін зь ніх вярнуўся апяць ку Антонію-граду і пачаў клікаці:

— Дадоне з Маганца! Вельмі цьвёрда сьпіш, із Антонія-града ўехалі шэсьцьдзсят конных, а маюць, прыходзячы, вальчыці пад Антон. І ўзялі з сабою Бава, сына Гвідонава; а есьлі ён прыйдзець к летам, будзець на цябе вальчыці а ўсхочаць табе мсьціці сьмерць айца свайго. Устань і вярні іх назад, а можаш ухваціці дзіця і пагубіці.

А калі кароль Дадон то ўслышаў, устаў, войска сабраў і рэк:

— Дайце мі маё аружжа.

⁹ Нягодны, распусны.

І ўбраўся, і паехаў за Сімбальдам. І ў той час здрадца Бавоў прыехаў, Рычарда. І пытаў яго Сімбальда:

— Чаму есі там замешкаў?

І ён адказаў:

— Ня мовіў есьмі з жаной нічога.

І Сімбальда прад ся ехаў із сваімі людзьмі, а Баво зь нім. Па тым Сімбальда аглянуўся назад і ўзрэў здалёка многа людзей, едучы за сабою. І ў той час служэбнік Сімбальдаў уганіў яго. Ён пытаў:

— Што то за людзі?

І служэбнік яго рэк:

— Ня веа.

І пачаў мовіці здрадлівы Рычарда:

— Я на добрым кані і ў зброі паеду і даведаюся, што то за людзі.

І рачэ Сімбальда:

— Паедзь, Богу ця палецам¹⁰, — бо ня знаў, што на здрадзе хадзіў.

А Рычарда паехаў вельмі борзда і прыехаў к Дадону, мовячы:

— Пане, едзь барзьдзей, бо Сімбальда і яго людзі ня могуць борзда ехаці — можаш Бава ўхваціці і згубіці. А есьлі ён дойдзець лет, калі ўзможаць у зброі на кані ехаці, будзець табе вяліка зло чыніці, прыходзя пад Антон, і айца свайго будзе мсьціці сьмерці.

І то рэк, апяць назад скочыў, што конь можаць. І калі даганяў Сімбальда, відзеў яго Тэрыз Сімбальдавіч і рачэ:

— Ойча, то мі ся відзіць лазука¹¹; паеду я, учыню яго мёртва.

І забоў каня, скочыў к яму і ўдарыў яго кап'ём, шчыт яму прабіў; і прыйшло яму кап'ё ў сэрца, і спаў з каня мёртвы. А Тэрыз вярнуўся ка сваім, і паехалі ка граду Сэміёну.

І тут ся ім нефартуна стала: Баво з каня спаў, а Дадон прыбоў¹² канём, і ўхваціў Бава, і панёс яго ў Антон. О Божа вялікі, якая болесьць найшлася!

Відзеў то Сімбальда, што Дадон узяў Бава, і ад вялікае жаласьці самлеў, і ня мог ні зь месца рушыціся ад сядла. І відзеў, што яго Дадон нясець, і пачаў клікаці што можаць, гаворачы:

— Юначэ! Вярні яго апяць, хочам яго адкупіці. Азьмі за няго што хочаш, а есьлі ня ўсхочаш, Дадоне, пад Божаю прысягаю пярвей хочам памрэці, ніж яго даці на срамату.

І ехалі апяць за нім аж да варот гарадовых. Кароль Дадон уехаўшы з Бавом у горад і вялеў варота затварыці і ўзвод узьвесці; і яны вярнуліся і ехалі ка сьвятому Сэміёну.

І ад таго часу пачаў Сімбальда зьбіраці войска і на кожны дзень ваяваці пад Антонам. І ня сьмелі людзі йз горада выхадзіці ка цэркві памаліціся Богу, покi трэцяя часьць дня выйдзець.

¹⁰ Даручаю, давяраю.

¹¹ Шпіёна.

¹² Наскочыў.

МАЦІ-АТРУЧАЛЬНІЦА

І аднаго часу тая курва-мэрэтрыс рачэ Дадону:

— Пане, даколе будзем так без пакоя жыці? Бо пакуль той злодзей стары будзе жыў, ня можам ад няго ўпакоя меці. Ён прывёў з сабою дзесяць тысяч войска пад Антонію, а ў цябе ў горадзе ёсць трыццаць тысяч.

І падабалася яму яе рэч, і той час вялеў у рог трубіці, і сабралася іх трыццаць тысяч конных і добрых збройных. І з тымі людзьмі ехаў проста да сьвятога Сэміёна, і прыцягнуў там, паслаў да Сімбальда пасла і дабываў горада.

А Сімбальда з горада бараніўся, і там было мёртвых на вобе старане многа. І калі на чавалі першую ноч пад замкам, кароль Дадон Маганецкі тае ночы відзеў ва сьне, якабы Баво ў зброі пракалоў яму сэрца і ўтробу. І ўстаўшы ад сна, пазваў свайго брата Дан Альбрыга і рачэ яму:

— Убярыся ў зброю, і вазьмі з сабою сто пахолкаў¹³, і паедзь да жаны маёе, і ад мяне яе паздраві і моў ёй, абы мі прыслала сына свайго Бава: хачу яго загубіці, занюж¹⁴ есьмі сьне ночы ва сьне відзеў Бава ў зброі, пракалоў мі сэрца і ўтробу.

І Дан Альбрыга таго ж часу ўбраўся і, узяўшы сто юнакоў, пасьпяшаўся да Антонія-града. І нашодшы панію Бландою, і паздравіў яе Дадонавым паздравеньнем, і мовіў ёй рэчы Дадонавай. Яна ракла:

— Для ласкі айца Бавова, не пашлю яго к Дадону, але хачу яго тут атруціці заісьце¹⁵.

І Дан Альбрыга з тым паехаў к Дадону. А пані вялела Бава замкнуці ў адну камору. І быў там Баво пяць дзей, не ядзя ані пія, і пачаў крычаці:

— О маці! Маеш вялікі грэх, іж мя хочаш такою сьмерцю ўмарыці.

І яна, тое ўчуўшы, не магла сьцярапеці, і пазвала адну дзеўку, і дала ёй вельмі злую труцізну, і рачэ:

— Замясі ў цесьце, і сьпячы адзін хлябец, і панясі майму сыну Баву, і моў яму: “Паздраўляець ця матка і вялела табе мовіці: “За жаласьць, каторую маю са сьмерці твайго айца, забыла есьмі цябе. І калі дарасьцеш, дам ці твайго айца зброю і конь”.

А дзеўка з тою труцізнаю сьпякла два хлеба, і ўзяла абрус з хлебам і йшла к Баву ў камору, а за нею прыйшлі двое шчанят, каторыя былі вельмі галодны. І ракла Баву:

— Устань, прынесла ці есьмі досыць есьці і піці ад тваёй мацеры, вялела ця паздаровіць: “Ня бойся ні воднае рэчы, іж есьмі цябе даўно не ўспамянула. Але калі будзеш мог зброю насіці, тады дам ці зброю”.

Даўшы яму хлеб, пайшла вон, і пачала мысьліці, і рачэ:

— Бяда мі, есьлі я тое дзіця ўмару.

І вярнулася апяць борзда ў камору і рачэ Баву:

— Ня еш таго хлеба, бо ёсць труцізна!

¹³ Служкаў.

¹⁴ Бо, таму што.

¹⁵ Насамрэч, сапраўды.

І Баво рачэ:

— Дай мі скібу, — і яна ракла:

— Чыні ж пак¹⁶, як хочаш.

І выйшла з каморы. Баво адзін хлеб разрэзаў напалы і кінуў палавіцу аднаму выжлу, а другую — другому выжлу; і яшчэ псы хлеба ня зьелі, абема вочы выскакалі. І ўідзеўшы то, Баво выйшаў з каморы на пляц, а з пляцу пабег із замку вялікімі вароты.

У ДВАРЫ КАРАЛЯ АРМЭНІЛА

Гды быў на полі, ніхто яго не паткаў; а браўся ка сьвятому Сэміёну-граду, ніжлі заблудзіў з дарогі і ўлез у вялікі луг, і там хадзіў тры дні, нічога ня кушая, кром толькі карэньня траўнага й вады. І ўідзеў адно прыстанішча ў мора, і пайшоў к таму прыстанішчу на бераг мора, і пачаў гаварыці:

— Ох мой Божа! Хаця-м к прыстанішчу прыйшоў, а не магу за мора дабыціся, а назад ня ведаю. Божа, дай мне міласьць, абых уцёк з маім жыватом і мсьціў бых сьмерці айца свайго.

І сматрэў на мора, і ўідзеў адно судна на моры, і ня мог ся даклікаці іх. І ўідзеў яго адзін марнар, і ўказаў яго ўсім купцом; яны ўсі яго ўідзелі. І мовіў той марнар купцом:

— Панове, ад сарака год туды па мору хаджу і сям і там, а жаднага-м чалавека тут не відаў, кром адно двое ската а аднаго льва, а цяпер відзім адно дзіця мала. Паедзьма і паглядзіма: есьлі будзець хрысьцянін, можам яго ўзяці, а калі паганін, мы не бярымо.

І пайшлі суднам к берагу, дзе ўідзелі Бава. Мовілі яму:

— Адколе есі, хрысьцянін або лі паганін?

Баво адказаў:

— Я па Бозе хрысьцянін і ад хрысьцяніна раджон, аднаго млынара сын, а маці мая багатым жонам кашулі мыець за пенязі і тым ся корміць, як убогая жана. Она гды есьмі заблудзіў, ёсьць осьмы дзень, як есьмі нічога ня еў ні піў. Для Бога дайце мі есьці!

І тым таргоўцам яго было вельмі жаль, і ўзялі яго ў судна, і павезьлі з сабою, а далі яму есьці і піці. І паднялі парус, і пайшлі па другому мору, і за трыццаць дней перайшлі мора.

Баво меў дастатак есьці і піці, і ўчыніўся апяць харош, і ж лепшае дзіця не магло быць на векі. І пачаў адзін торговец гаварыці Баву:

— Служы мне за страву, — а другі рэк:

— Мне служы, я цябе наярвей ўідзеў і я ўсім спавядаў.

¹⁶ Аднак.

А затым межы сабою пасварыліся і дабылі мечай, хацелі ся рубачі. І Баво ім рэк:
— Панове, хачу вам служыці — аднаму пры абедзе, а другому пры вячэры.
І таргоўцы на тым перасталі і раклі:
— Добра мовіць.

А ў той час судна прыстала ў Армэнію-град. Армэніл увідзеў дрэва на прыстанішчы і вялеў слугам даведаціся, што за людзі. І як слугі к нім прыйшлі, пачалі іх купцы пытаці, ёсьць лі тут кароль армэнейскі. І кароль сам да ніх прыйшоў, і ўвідзеў Бава стоячы сярод судна так цуднага, якабы намалёван. Кароль пачаў гаварыці:

— О сьвятая Марыя! Бы ты быў з маімі дваранамі або з маімі хлапаты!

І пайшоў у горад. Марнары судна к берагу прыцягнулі, кароль армэнейскі апяць да ніх вярнуўся. І відзеў Бава — а ён стаіць, усланіўся на судна. Прыступіў кароль, пачаў на яго сматрэці. Раклі таргоўцы:

— Пане, кажы, што ці трэба?

Кароль рачэ:

— пытам вас, што то за хлопец, што яго віжу? Чы з вашага горада?

Яны раклі:

— Пане, найшлі есма яго на прыстанішчу ў мора, а рады быхма яго прадалі.

І кароль ім рачэ:

— Хачу вам тое дзіця добра заплаціці — дам вам дваццаць літар¹⁷ злата.

І вялеў яго із судна вывесці. І выйшаў Бава, пакланіўся каралю. І рачэ яму кароль:

— Храбрынічэ, хто твой айцец, хто лі твая матка, паведай мі.

І рачэ Баво:

— Пане, мой айцец — адзін млынар, а маці мая, ходзячы, багатым жонам мыець кашулі за пенязі і тым ся корміць, як убогая жана.

Рачэ яму кароль:

— Храбрынічэ, паслужы мі добра. Маеш пайсьці ў канюшню — там табе годна быці, занюж есі сам паведаў сябе простага роду.

А калі было так, як пісьмо гаворыць, быў Баво чатыры гады ў канюшні, служачы машталерам¹⁸. І так было цуднае хлопя, іж там лепшага не магло быці. І пачалі віцязі а нём каралю гаварыці; не адно віцязі, але й людзі іншыя і панія.

А калі тыя повесьці чула дачка каралёва Дружнэна, што віцязі і панія а яго красе гавораць, і пачала мысьліці, каторым бы абычаем магла яго насматрэціся. І калі ся дамысьліла, аднаго дня пайшла нагару ў палац да караля. І відзеўшы яе, віцязі і юнакі пайшлі проціў яе, і сам кароль проціў яе рушыўся на ногі:

— Дочко, паведай, што ці трэба? Ня мела есі таго абычая сюды хадзіці.

Каралёўна Дружнэна рачэ:

— Ойча, я ці павем: пазвала есьмі к сабе на абед шэсьцьдзесят нявест добрых, а трэба тэж добрага слугі, хто бы ім служыў.

¹⁷ Літра — скажонае *лібра*, вагавая адзінка Рымскае імперыі, роўная 327,45 грама.

¹⁸ Стайнікам, канюшым.

Рачэ кароль:

— Дочко, вазьмі каго хочаш.

Дружнена пайшла к Баву і пачала яго пытаці:

— Храбрынічэ, табе пайсьці са мною — маеш паслужыці дваццацьма нявестам добрым.

Рачэ Баво:

— Як твая воля ёсьць.

І калі была Дружнена з тымі панямі за сталом, не магла нічога есьці, гледзячы на Баво, і не магла зь няго вочу зьнесці. І ўзяла ў рукі хлеб і нож, і, рэжучы хлеб, упусьціла нарокам пад стол нож. І Баво нагнуўся пад стол падняці нож. Племяніда¹⁹ Дружнена прыгнулася, ухваціла Бава і пацалавала яго пад сталом. І ў той час оба ўскланіліся. Баво ся закрасьнеў большэй ніж ружа, а племяніда панна не магла вочу насыціці, гледзячы на Бава.

І калі оныя панія ўсталі, абедайшы, пакланіўшыся, пайшлі кожная да свайго гасподы. А Дружнена йшла ў сваю ложніцу. А Баво сеў за сталом абедаяці. І яшчэ быў ад стала ня ўстаў, панна Дружнена паслала па няго, абы йшоў к ней у ложніцу, і Баво да няе пайшоў. Найшоў яе седзя на лаве і паклекнуў²⁰ прад нею на калені свае. Яна яму ракла:

— Устань.

І пачала яго пытаці а роду яго, адколе ёсьць.

Баво ёй адказаў:

— Ты зло гаворыш, вялікую мі крыўду чыніш. Чаму табе майго роду даведаваціся? А калі ты таго хочаш, я табе павем: мой айцец быў адзін млынар, мая маці багатым жонам кашулі мыець за пенязі і тым ся корміць, як убогая жана.

Панна яму адказала:

— Младзенчэ, не павядаеш праўды, бо парсуна твая таго не ўказуець.

І Баво рэк:

— Адпусьці мя, маю ехаці ў поле травы канём жаці.

І павярнуўся, скочыў на двор, усеў на каня і паехаў.

ТУРНАЙ У АРМЭНІІ-ГРАДЗЕ

І найшоў у полі сваю дружыну, а яны ўсі траву жалі. Баво купіў травы бярэмя і ўскінуў на конь. І ўчыніў з травы вянец, і ўзлажыў на главу, і ўскочыў на конь, і паехаў к гораду. І калі ў горадзе ўбачыў адно войска, стоячы на полі; а ў тым войску кароль Маркабрун прыйшоў красну Дружнену за сябе ўзяці, а зь ім дваццаць тысяч войска коннага збройнага люду. А быў турнай спраўлен, і сам кароль Армэніл у тым турнаі. А племяніда Дружнена таго глядзела, на ганку стоячы. Баво пакінуў траву, прыехаў а

¹⁹ Высакародная, шляхетная.

²⁰ Укленчыў.

відзеў войска на полі, а яны ў турная бьюць. І захацелася яму ў той турнай ехаці, і скачыў на конь а паехаў у поле. І стрэціў аднаго віцязя — а ён едзе з шчытом пазлачоным, — і рачэ:

— Рыцару, пазыч мі таго шчыта ехаці ў турнай, і хачу людзём чыніці сьмех.

І ён яму шчыт даў, і Баво ўзлажыў яго на мышцу, і паехаў, гаворачы:

— Бых мог кап'ё найсьці!

І ўбачыў жэрдзь пры адных варотах. І ўзяў Баво тую жэрдзь у рукі, і пайшоў ку войску на турнай. І стрэціў аднаго пахолка коннага — і таго з каня зьбіў, і другога паткаў — і таго з каня скінуў; і скоро іх шасьці з коней пазьмятаў і паехаў у войска.

А племяніда Дружнена, тое відзячы, вельмі ся весяліла. Баво ўехаў у вялікі турнай і многа бою ўчыніў. І стрэціў караля Маркабруна, і той час скінуў яго з каня вельмі срамотна. А яшчэ ў Бава тая жэрдзь была цяжка, і зьмятаў з коней большэй ста юнакоў. А Маркабруна апяць усадзілі на конь. Кароль Маркабрун прызваў к сабе сто віцязяў і пачаў ім гаварыці потай:

— Маі віцязі, каторы мя скінуў з каня, прашу вас, учыніце яго або жыва, або мёртва.

Каралёўна Дружнена глядзела, што з таго маець быці, і вялела ў рог трубіці. І таго ж часу віцязі разабраліся. А Баво вярнуўся з турная а аддаў віцязю шчыт, а жэрдзь прысланіў к тым варотам і йшоў апяць у канюшню, носячы на галаве з травы вянец.

Кароль Маркабрун рачэ:

— Я мам вялікі гнеў на тую панну, што мя яе юнак скінуў на оным турнаі — не магу з жаласьці жыць быці.

А панна Дружнена пайшла ў канюшню і найшла Бава, а ён лёг на траве, што ся быў спрацаваў на турнаю. А парсуна яго была лепшэй, ніжлі адзін цвет. І яна яму ракла:

— Дай мі той вянок, абых яго з тваёе ласкі насіла.

І Баво рачэ:

— Панно, нядобра мовіш і вялік грэх маеш, калі ты сякі вянец хочаш ад мяне насіці. Веры²¹ ці яго ня дам.

Панна яшчэ яму ракла:

— Дай мі яго.

А Баво рэк:

— Ня дам ці яго.

А панна вельмі ся разгневала і пачала гаварыці:

— Курвін сыну! Так мі прыкра мовіш! Знаць па табе заісьце, што есі млынарчык, іж ці няўдзячна міласьць найлепшае панны. А есьлі мі таго вянца не дасі, цяпер уйзрыш на мне шаты разадраныя, і буду жалаваціся айцу, што мя есі хацеў гвалтаваці, ён ця вяліць абесіці.

Баво тое чуў, ня мог інак учыніці — зьняў вянец з сваёй галавы і кінуў яго на зямлю перад нею, і рачэ:

— Ото ж яго вазьмі! Іначэй ці яго не хачу даці.

²¹ Дзеся маёй веры.

Племяніда панна пачала на яго глядзеці, бо ён так ёй быў міл, іж не магла зь няго вочу зьнесьці. І прыйшла ёй вялікая жаласьць зь мілосьці, і рачэ яму:

— Дай ці Бог зло, курвін сыну! Есьлі мі яго ня ўзложыш на галаву, уйзрыш на мне ўсі шаты разадраныя.

І Баво тое чуў, ня мог інак учыніці — узяў вянец і ўзлажыў ёй на галаву, і яна яго рукі прынемшы і ўзлажыла на сябе, і вельмі яго моцна пацалавала.

БІТВА З ЛУКАПЭРАМ

І яшчэ Баво быў з Дружнанаю не расстая, прыйшлі сарацэны к прыстанішчу із-за мора — Лукапэр, вялікага салдана сын. Той Лукапэр меў межы воч'ю вялікае пядзі, а зь нім прыйшло сто тысяч збройнага людю. І прыехаў к варотам гарадовым з дваццацьма тысячэма людзей, і пачаў моцна клікаці:

— Дзе кароль ёсьць Армэніл?

Калі ж Армэніл чуў, і рачэ яму:

— Хто-сь ёсьць, што так клічаш?

Рачэ Лукапэр:

— Я із-за мора прывёў есьмі з маім айцом сто тысяч войска, а хачу Дружнену ўзяці.

І рачэ яму кароль Армэніл:

— Перва бых ця ўсяго расьсек, ніжлі ю дам.

І вялеў у рог трубіці, і сабралася дзесяць тысяч добрых людзей войска конных. І кароль Армэніл згадзіўшыся з Маркабрунам, і пайшлі на поле.

Бітва караля Армэніла з Лукапэрам. І калі ся зьехалі, кароль Армэніл ударыў сам на Лукапэра і трафляў яго пад шчыт, і ня мог яму зашкодзіці, бо шчыт быў добр, але гвоздзе выпадала, а кап'ё ся зламала, а Лукапэр ня рушыўся ў сядле німала. А ён ударыў караля вельмі моцна, шчыт яму разьбіў — але зброя была добра, не дала яго пагубіці — і скінуў яго вельмі далёка ад каня, і зася²² яго ўхваціў і даў яго дваццацьма сарацэнам павесьці к салдану, айцу свайму.

Бітва Маркабруна з Лукапэрам. А Маркабрун такжа прыйшоў яго ўдарыці, Лукапэра. І ўдарыў яго ў шчыт пазлацон, і ня мог яго прабіці, а кап'ё зламаў; а Лукапэру ні нага ў стрымяні ня рушылася. Лукапэр яго ўдарыў вельмі моцна і скінуў яго на зямлю; і таго, звязаўшы, паслаў да салдана. І паехаў Лукапэр у бой: на каго-кольвек прыйшоў, таго мёртва ўчыніў.

Агулін, каторы харугаў насіў, той пабег. І калі прыехаў у горад, аж Баво з Дружнанаю ў канюшні стаіць. А пярвей таго, як яшчэ Агулін не прыехаў быў, тады Баво заслышаў глас, што коні йржалі. І ўзышоў Баво на адзін ганак і ўбачыў гэрб сарацэнскі,

²² Яшчэ, ізноў.

там жа відзеў і армэнейскі. І ўзышоў Баво на сыцяну бронную, і пачаў глядзеці ў поле, і ўвідзеў аднаго хлопца, і спытаў яго, ракучы:

— Што то, браце, што плачуць людзі?

І рачэ яму хлопец:

— Мы ўсі ўцяклі, а караля паймалі, і якіхсь добры Маркабрун такжа павядзён.

І Баво апяць пайшоў у канюшню, і яшчэ там найшоў панну Дружнену, і рачэ ёй:

— Панна, твайго айца паймана; і Маркабрун, твой паніч, і большэй тысячы іных рыцараў.

І рачэ яму Дружнена:

— А мы можам град затварыці і ўзвод узвесьці, ты будзеш панства сяго карону насіці.

І ён рачэ:

— Як то можа чалавек учыніці, калі яго пан за пенязі купіў на работу? Але, адначэ, мушу там быці. Калі ня мам зброі, я і бяз зброі, а калі ня мам каня, я і пеш пайду. І хачу панесьці адно вялікае дрэва²³, а каго ўдару, той ня будзець больш біцца.

І Дружнена ракла яму:

— Ты пеш ня пойдзеш: хачу табе даці зброю і добрага каня Гальца, і дам ці добры меч Глярэнцыю, каторы быў добрага Аліўера. І хачу ці даць добрага каня, каторага лепшэй ня можаць быці: ён быў адзін ад чатырох, і не магла на нём жадная душа ехаці.

І Баво рачэ:

— Дай мі таго істага каня.

І яна яму ўказала. І ўбраўся Баво ў зброю, і ўзлажыў гелм на гаву, а добры меч ушчапіў на шыю, і ўзяў шчыт на плячо і кап'ё ў рукі. І скочыў на каня, і за стрымя не прыняўся. Панна Дружнена пытала Бава:

— Чаму ся мячом не апасаў?

І ён рачэ:

— У маёй зямлі такі абычай: ні адзін юнак не апашацца мячом, толькі віцязь.

Дружнена ракла:

— Сядзь з каня, я есьмі дачка караля каранаванага, а ў вянцы есьмі каронскім, я магу аднаго віцязя паставіці, а звлашча ў той час.

І Баво скочыў з каня, а панна Дружнена ракла:

— Я цябе не магу віцязем паставіці, даколі мі не спавядаеш радзіны сваёе.

І ён рэк:

— Панна, я ці павем: я сын аднаго караля, каторы дзяржаў добры горад Антонію, а імя яму было Гвідон.

Калі яна чула, што ён не з малога роду, прыцекшы к ням у трэжды яго пацалавала сладка, і рачэ:

— Я, твая Дружнена, магу ця паставіці добрым віцязем.

І так яму падала завушніцу, і мячом яго апасала. І ракла яму:

— Не абцуй жа зь ліхімі і здрадлівымі.

²³ Драўляная частка дзіды.

І ўхваціла яго рукою за горла, і вельмі моцна яго аблапіла. А ў той час Агулін прыйшоў зь бітвы і ўвідзеў Дружнену, а яна цалуець Бава, і рачэ ёй:

— Курво! Дай ці Бог зло! Што ты чыніш? А твой айцец пайман, і Маркабрун, каторы ця хацеў паняці, а ты стаіш у канюшні а малайцы цалуеш. Але калі яны зь цямніцы ўцякуць, і яны ця сатнуць.

Баво тое чуў, разгневаўся на няго і, шодшы, ударыў Агуліна ў сьцягно, і ён спаў з каня на зямлю, і адзін рукаў разарваў яму.

А панна Дружнена прыказала чатырыста конным, абы ехалі за Бавом, штобы інак не было. І яны выехалі за Бавом з горада, а Баво ехаў на тым вялікім кані моцным.

І прыехаў да сарацэн, а пад нім зямля трэслася сьпераду і ззаду, а панна Дружнена глядзела канца і вельмі ся весяліла, іж відзела Бава вельмі добрага віцязя. І відзеў яго Лукапэр, выехаў проціў яму і пачаў вельмі гаварыці:

— Хто ёсьць ты? Паедзь назад, ня ёсьць твая Дружнена. Дай мі Армэнію бяз крыві праліцьця і веруй у Магамэта, бога майго; а я хачу Дружнену ўзяці.

Віцязь Баво рэк:

— Мысль ця заводзіць! Пярвей ся хачу даці расьсячы, ніжлі бы ты Дружнену ўзяў.

Бітва Бавова з Лукапэрам. І забоў борзда каня, і скочыў к Лукапэру, і рачэ:

— Варуйся²⁴ мяне! Ты цяпер пагіб!

І Лукапэр к нямү пусьціў. І ўдарыў Баво Лукапэра ў шчыт пазлацон, шчыт яму прабіў, а беньдзі²⁵ апалі, і прайшло кап'ё ў сэрца, і мёртвага яго скінуў на зямлю з каня. І пачаў Баво клікаці:

— Бійце, юнацы, свабодна!

І чатырыста коньнікаў пайшлі к бітве, і кожны свайго скінуў, і быў вялік бой межы абоімі.

А каралёўна Дружнена вялела ў рог трубіці, і сабралася добрых коньнікаў дзесяць тысяч, і паслала на помач Баву, а ён быў у бой уступіў. І ўсю тую дваццаць тысяч пабілі, каторыя прыйшлі з Лукапэрам пад Армэнію-град.

АГУЛІНАВА ПАДСТУПСТВА

Разьве адзін сарацэнін уцёк стары, што ня мог біціся. Бог дай яму ліха, што ўцёк! І тры кап'я ў хрыбце аднёс, і прыбег к салдану ў заставу. І салдан яго відзеў, рачэ яму:

— Што за весьці паведаеш а маём сыну?

Ён рэк:

²⁴ Сьцеражыся, абараняйся.

²⁵ Бляхі.

— Злыя весьці нашу: выехаў адзін віцязь із Армэнія-града і вельмі добры — ад первага ўдару Лукапэра з каня мёртвага скінуў; і дваццаць тысяч, каторыя з Лукапэрам былі, усіх пагубіў.

Тое рэкшы, здох, падшы. А салдан ад тых рэчай самлеў і паў на зямлю, як мёртвы. І потым, калі ку памяці прыйшоў і ўстаў, пачаў тужыці вельмі грозна. І апяц рачэ:

— Панове, калі Лукапэр загіб, а нада мною — што будзець?

А так салдан улез у карабль; а другія сарацэны пачалі бегаці, дзе хто мог. І ў той час Баво-віцязь за німі прыгнаў на прыстанішча, і тут іх большэй дваццаці тысяч убіў. Зась вярнуўся к шатру і наехаў караля Армэніла і Маркабруна, дзе былі павязаны, і адвязаў іх абех, і ўсадзіў іх на добрыя коні (а яны былі ў зброях!). І кароль Армэніл пайшоў за сарацэны, абы ся памсьціў, і зайшоў з другога мора, і пагубіў усіх, каторыя былі на прыстанішчы.

І віцязь Баво рачэ каралю:

— Пане, што таму чалавеку слухыць учыніці, каторага яго пан за пенязі купіў, есьлі яму на патрэбу ня пойдзець? Каролю, ты мяне купіў за дваццаць літар злата, я табе хачу даці за адну літру сто літар: азьмі тую зямлю, каторую есьмі дабыў.

І ўсё войска на коні ўселі і паехалі да замку. Калі прыехалі к гораду, а каралёўна Дружнена, стоячы на ганку, сматрэла, як ехалі. І ўехалі ў горад, а зь німі Маркабрун зь левае рукі; а Баво па правай руцэ. Каралёўна Дружнена выйшла проціў айца і ракла:

— Пане, Баво ёсьць большы віцязь на сьвеце. І я яго паставіла віцязем, іжэ-м ся даведала таго, што ён сын добрага караля Гвідона ад добрага горада Антонія. Мой ласкавы ойча, дай мі яго за мужа.

І рачэ кароль:

— Я тое, дочко, і сам мысьліў.

А ў той час прыйшоў Агулін і рачэ каралю:

— Пане дзядзьку, і мяне Баво ўдарыў у сьцягно і нагавіцу мі раздраў. Я хачу зь нім умірыці і моўлю то, абы ён ня быў віцязем. А ты сваю дачку можаш даці за каторага караля вяльможнага і багатага. А се кароль Маркабрун маець вянец каронскі, ён водзіць трыццаць тысяч войска: за таго можаш сваю дачку аддаці; а за Бава можаш аддаці адну сястру маю. Зь віцязем Бавом я хачу зьмірыціся, але ня вем, есьлі ён пахочаць.

І казаў кароль войску разьехаціся, і кожны паехаў да гасподы. А віцязь Баво пайшоў ув адну камору і лёг спаці.

Агулін пайшоў ув адну камору і лёг спаці; і вышэдшы з каморы пайшоў па гораду іскаці юнакоў, каторыя бы зь нім Бава забілі. І сабраў іх добрых шэсьцьдзсят, і запрысягаў іх на Эвангелеі, абы Бава ў каморэ на пасьцелі забілі. І ўлезшы ў камору, увідзелі Бава: а ён ляжыць, прыкрыўшыся коўдраю, а добры яго меч і ўся зброя пры нём ляжала. Агулін скрыў коўдру зь няго, аж Баво наг, як ад мацеры раджон. Агулін пачаў гаварыці юнакам:

— Вярніцеся апяц. Можам яго потым убіці.

А яны зглянуліся адзін з другім і раклі:

— Прывёў нас Агулін на зло: есьлі есма яго цяпер не згубілі, а апасьля ён нас усіх паб'ець, занюж Баво вельмі добры віцязь на кані.

Агулін апяць яго апрануў і выйшаў з каморы ў палац. І рачэ адзін старац Агуліну:

— Я есьмі твой чалавек, хачу ці добра парадзіці, есьлі ўсхочаш мяне слухаці. Я вельмі парсунаю к каралю трафіўся²⁶; і хачу пайсьці ў камору, і лягу, і вялю прыправіці многа сьвеч, абы каля мяне гарэлі. І няхай будзець пры мне многа людзей. І пашлю па Бава, гаворачы: “Завець ця кароль”. І ён мусіць ка мне прыйсьці; а ты таго пільнуй, штобы ён ня ў зброі прыйшоў. І пашлю яго да салдана. А ты спраў ліст да салдана, пішучы яму паздраўленьне і прыязнь, і яшчэ напішы: “Хто ці той ліст прынясець, той ёсьць віцязь істы Баво, каторы твайго сына, добрага Лукапэра, убіў. Учыні над нім, што хочаш, або вялі яго абесіці”.

І тады Агулін напісаў ліст і паслаў па Бава, і ён таго ж часу пайшоў, і вайшоў у камору, і паў перад старцам на калені, і рачэ:

— Пане, што вяліш?

І рачэ яму старац:

— Вельмі зьбіт есьмі ў той бітве і ня вем, буду лі жыў. Для таго хачу, абы ты паехаў да салдана: ад мне яго паздарові і прасі яго, абы мя прасьціў ад сьмерці сына яго Лукапэра. А што тэж ён учыніў маім людзём, тое я яму прашчаю.

Віцязь Баво ўнімаў, іж бы тое кароль Армэніл. І старац даў Баву ліст і рачэ:

— Той ліст дай салдану і моў яму: “Цару салдане! Што ці той ліст укажаць, то ўчыні”.

Віцязь Баво ўзяў ліст і захаваў, і рачэ:

— Магу ль панесьці зброю з сабою?

І ён рачэ:

— Ня трэба, паедзь на йнаходніку.

О Божа нябескі! І таго Баво нічога не пазнаў! А панна Дружнена, ні кароль таго ня ведалі!

У САРАЦЭНСКАЙ ЗЯМЛІ

І Баво паехаў. А калі так было, як пісьмо гаворыць, ехаў віцязь Баво тры дні ні ядзя ні пія, кром зелья і карэньня, што па зямлі расьцёць. О Божа, Сьвятая Марыя, Матка Божа! Прымі Бава, іж вельмі ў злую дарогу ўходзіць! І пачаў перад сябе глядзеці, і ўвідзеў на адным полі, аж стаіць адзін дуб. А пад тым дубам стаяў адзін багараднік, а перад нім ляжаў бохан хлеба і віно. Віцязь Баво к яму прыехаў, і зсьеў з інаходніка, і рачэ багарадніку:

— Памазі ці Бог! Есьлі бы-сь хацеў, рад бых з табою еў.

Адказаў яму пельгрым:

²⁶ Падобны тварам на караля.

— Есьлі рачыш²⁷, еш.

І Баво пачаў есьці. І ўзяў адзін збанок піці, і пельгрым яму даў другі і рачэ:

— Пане, лепшэй сёе віно пій.

І калі Баво таго віна напіўся, той час заснуў, занюж тое віно было з адным зельем зьмяшана. Віцязь Баво тут спаў пяць дней, не прабуджаяся. А багараднік зьняў з Бава яго меч добры, і ўсеў на каня, і паехаў прэч, і аставіў свайго пад'ездка²⁸, каторы ўжо быў устаў. І ў пяты дзень Баво прабудзіўся, і пачаў іскаці таго багарадніка, і не найшоў яго, і каня свайго, і добрага мяча, і пачаў тужыці:

— То мі далёка дарога пешаму ісьці, то есьмі ў злы час раджон.

І ўсеў на таго пад'ездка, оны конь пад нім паў, іж ня мог яго падняці. А нябог Баво пайшоў пеш дзень і другі, і дайшоў горада Задоніі. І вайшоў у горад, і на палац ушоў, і ўвідзеў салдана, на ганку стоячы і бараду скубучы, вельмі плачучы — бо нядаўна прыйшоў з-пад Армэніі, а свайго сына, вялікага Лукапэра, мёртва аставіў і сорак тысяч сваіх людзей.

І прышэд Баво, пакланіўся яму пакорна і пачаў гаварыці:

— Ваш пан Магамэт хаваець вялікіх і малых, каторыя суць у тым горадзе, а зьлашча цара салдана!

І цар адказаў:

— Добра-сь прыйшоў, пасьле! Адколе і каторыя весьці носіш?

Рачэ Баво:

— Пане, я із Армэніі ад караля Армэніла. Мною табе паслаў паздраўленьне і прыязнь, і жадаець, абы есі яму даў прашчэньне ад сьмерці сына свайго Лукапэра. А кароль армэнейскі табе прашчаець на яго пабітых людзей, бо ён тэж у бітве вельмі ся зьбіў, і вельмі ся баіць сьмерці, і хочаць з табою зьмірыціся пярвей сьмерці, за жывата.

І даў яму ліст.

І салдан, узяўшы ліст, казаў яго чэсьці; аж тое пісана: "То ёсьць той істы, каторы забіў твайго сына Лукапэра сваёю рукою. Паслаў есьмі яго к табе, абы-сь яго казаў абесіці".

Калі салдан выслухаў ліста, і пачаў сматрэці ў відзеньне²⁹ Баву:

— Я ця мала магу любіці, што ты майго сына Лукапэра ўбіў. А хто цябе сюды паслаў, ня маець ця ні за адзін пенязь.

І рачэ сваім юнакам:

— Іміце яго.

І Баво тое чуў; зжаўшы пясць і ўдарыў аднаго сарацэніна перад салданам — ён мёртвы паў на зямлю.

Салдан Бава казаў абесіці. І прыскочылі многія сарацэны, і ўхвацілі Бава, і завязалі яму назад рукі, і ўкінулі яму на вочы хусту, абы ня відзеў, куды яго вядуць. І казаў яго салдан абесіці. І павялі Бава да шыбеніцы чатырыста сарацэнаў.

²⁷ Жадаеш.

²⁸ Мула.

²⁹ Твар.

ЦАРОЎНА МАЛЬГАРЫЯ

І была ў салдана дачка на імя Мальгарыя. Тая прыйшла к салдану і рачэ яму:

— Гасудару ойча, выслухай мяне! Баво так добры віцязь, іж на сьвеце большы ня можа быці над няго, калі ён убіў Лукапэра, брата майго. А калі аставіць Бога свайго, а ўверыць у Магамэта, каторы яму можаць памачы, ты мі яго дай за мужа, іж ня маеш такога чалавека ва ўсёй сваёй дзяржаве, каторы бы мог тваю зямлі зьдзяржаці, калі ты ўмрэш; а Баво можаць царства тваё зьдзяржаці.

І ён казаў прывесьці Бава перад сябе. І ракла Мальгарыя:

— Я сама пайду і вярну яго.

І йшла да шыбеніцы, вялела яго вярнуці; і яны вярнулi — інак ня сьмелі ўчыніці — і прывялі Бава перад салдана. І рачэ яму салдан:

— Браце, я бых рад з табою мір учыніў, есьлі ты ўсхочаш свайго Бога аставіці, а верыці Магамэту, каторы можаць табе добра памачы. А хачу ці даці сваю дачку за жану; а калі я ўмру, ты ўсяго майго царства карону азьмеш і будзеш гасудар больш трыццаці гарадоў.

Рачэ Баво:

— Таго я не хачу ўчыніці — Госпада Бога аставіці, а панну ўзяці, каторая ў тваёй зямлі расла.

І вялеў салдан апяць Бава абесіці. І яшчэ Мальгарыя пачала айцу гаварыці:

— Ойча, дай яго мне, а я ўкіну яго ў сваю цямніцу а ня дам яму есьці і піці, бо знаю, іж яго Магамэт абярнецць у нашу веру, а ня дай яго пагубіці.

Салдан казаў Бава ў цямніцу ўсадзіці. І рачэ салдан:

— Упусьціце яго ў турму.

А тая турма была большэй сарака ступеняў ушыркі, і ніводная душа ў ней не была, толькі яшчарыцы і зьміі. Нябог Баво сядзеў ні ядзя ні пія; а як выйшла дней пяць, цароўна сама панесла яму есьці і піці. І відзеў Баво ў турмі адну зьмяю, і прасьвяціла тая. Ён азрэўся і ўвідзеў у вугле меч, каторы тут ад даўных дней стаяў. І ўзяў той меч, памысьліў забіці Мальгарыю. І яна, тое відзячы, ракла Баву:

— Што чыніш? Я хачу, штобы ты ўбег, а прынесла есьмі табе есьці і піці.

І Баво таму ся ўзрадаваў, і меч кінуў, і пачаў есьці і піці. Потым цароўна Мальгарыя пачала яму мовіці:

— Браце Баво, паслухай мяне: цуднейшае панны над мяне ня знойдзеш. Есьлі хочаш, адступі ад Бога свайго — возьмеш карону ўсяе дзяржавы майго айца.

І рачэ Баво:

— Панно, таго я не магу ўчыніці. З таго вязеньня мяне Бог мой вызваліць. Але перва ся хачу даці расьсячы, ніжлі ад Бога адступіці і ўзяці панну сяе зямлі за жану. І не апушчу Дружнены, каторую вельмі мілую.

Калі яна тое пачула, разгневалася вельмі і замалым³⁰ не паведала айцу. І апяць пачала мысьліці: "Есьлі павем, ён вяліць яго абесіці, і ня буду яго меці". І пайшла ад няго ў сваю камору.

А салдан рачэ:

— Таго вязьня выйміце і прывядзіце ка мне: хачу ся даведаці, хочаць лі свайго Бога аставіці веру, а верыць у Магамэта. А есьлі ня хочаць, вялю яго абесіць.

УЦЁКІ ЗЬ ЦЯМНІЦЫ

А Бава сыцераглі ў турме дваццаць сарацэнінаў; і ўпусьцілі іх сямі ў турму, штобы Баву вывелі. Калі яны прыйшлі к зямлі, пачалі клікаці:

— Дзе ты, цямнічніку? Вялеў цябе салдан весьці вон і абесіць.

А дваццаці сарацэнінаў, каторых Баво, у турме будучы, пазабіваў. І Баво скочыў і ўдарыў аднаго, і ён паў мёртвы на зямлю; і Баво і тых шасьці пабіў, а тыя, каторыя наварху стаялі, пачалі гаварыці:

— Што там чыніце, чаму не вядзеце?

І яны не адказалі, іж былі мёртвы. І пайшлі другія сем, віцязь Баво і тых пабіў на сьмерць, і рачэ:

— О Божа і сьвятая Марыя, Матко Божа! Час і год той, калі мя салдан даў сыцерачы дваццацьма рыцарам-сарацэнам, буду спамінаці! То есьмі іх чатырнаццаці забіў; а калі бых выйшаў вон, і тым бых галовы пасьцінаў.

І ўсеў на калаўрот, а сарацэны яго пачалі цягнуці. Як выцягнулі, выняў меч і тым шасцьма галовы пасьцінаў, кром адзін — уцёк і пачаў верашчаці, павядаючы, іж Баво ўцёк, дзевятнаццаці сыцяўшы.

І даведаўся таго салдан, іж Баво ўцёк. І мовіў той стораж:

— Калі бых я ня ўцёк, і мяне бы сыцяў, і памог яму Магамэт уцячы.

І былі ў салдана два дзядзькавічы, браценьнікі, аднаму імя Транкацын, а другому Абрам (былі добрыя віцязі), і скоро сталі ў зброі і пабеглі за Бавом на конях, а зь німі дзьве тысячы войска. А Баво полем бег, што можаць набарзьдзей, і меў пагінуці.

Баво забіў Абрама. І даганіў яго Абрам у зупольнай зброі, і прыбоў к няму, хочачы яго пагубіці, а Баво ўзяў меч у вобе руцэ і скочыў к няму. І цяў Абрама па гелму, і расьцяў яму гелм і галаву, і выпаў мозак з галавы. Абрам паў з каня мёртвы, і Баво іняў каня і борзда на няго ўскочыў; і шчыт яшчэ на плечы ўскінуў і кап'ё яго ўзяў у рукі.

І даганіў яго Транкацын, брат Абрамаў: той быў віцязь вельмі хвалебны. І відзеў свайго брата мёртва, забоў к няму, мнімаючы³¹ асьвяціці сьмерць брата свайго.

Баво забіў Транкацына. І віцязь Баво забоў каня і ўдарыў Транкацына кап'ём, і ён паў з каня мёртвы.

³⁰ Амаль.

³¹ Думаючы.

А Баво паехаў борзда к мору, і ўвідзеў адно судна, ано³² хочаць ісьці за мора, і ўжо таргоўцы адапхнуціся хацелі. І прыйшоў Баво, і пачаў клікаці, гаворачы:

— Панове, я есьмі хрысьцянін, а ўцёк зь цямніцы ад салдана, дзяржаў мяне год і тры месяцы. Для Бога вас прашу, павязіце мя — хачу пайсьці ў сьвятое хрышчэньне.

І таргоўцы ўчынілі для спасеньня, упусьцілі яго ў судна к сабе і адапхнуліся на мора. А сарацэнскае войска прыцягнула к прыстанішчу, і пачалі клікаці, купцом гаворачы:

— Вярніце таго младзенца, што ўцёк зь цямніцы ад цара-салдана! Есьлі ж яго ня выдасьце, не бывайце ў нашу зямлю ні купіці, ні прадаваці!

Купцы хацелі Бава выдаці; і Баво, відзячы, што яго хацяць выдаці (а там яго абесяць), узяў меч і забіў аднаго купца. Відзячы то, другія купцы мелі вялікую жаласьць і палі яму на калені, гаворачы:

— Пане, не чыні зла! Хочам ця павезьці, дзе ты вяліш.

І Баво рачэ:

— Павязіце мя пад горад Армэнію.

І яны раклі:

— На тваю волю.

У ГОРАДЗЕ МАМБРАДЗЕ

І паднялі парус і йшлі да Армэніі, нідзе не станавяся. І калі хацелі ў прыстанішча прыстаці, вецер вялікі адпіхаў іх дзень і ноч, і не маглі прыстаці ку краю, і апяць вярнуліся. А была вялікая фартувіна³³, і Баво на паду стаяў. І назаўтрай вялікі вецер, і купцы прыстаўшы на край. І пайшлі купцы на патрэбу сваю. Баво паглядзеў па мору і відзеў аднаго рыбака, па мору езьдзячы. Баво яго прызваў к сабе, і ён прыплыў.

І рачэ Баво:

— Маеш лі рыбы што нам прадаці?

І ён рэк:

— Ёсьць, пане, досыць.

Баво пачаў гаварыці рыбаком:

— Каторая то зямля і хто яе дзержыць?

— Пане, таму гораду імя Мамбрад, а ў нём кароль Маркабрун. А той нyne чыніць вялікае вяселье ў горадзе — узяў дачку цара Армэніла, красную Дружнену. А калі яна тут зь нім прыехала, яна прасіла яго, абы ня спаў зь нею да году; для таго яна ўчыніла, пакуль Бава забудзець. Кароль на тым ёй шлюбіў³⁴. А то ўжо ад таго дня да нynешняга дня год.

І Баво ўздыхнуў і рачэ:

³² Што.

³³ Удача, шчасьце.

³⁴ Прысягнуў.

— Тое ёсьць ныве той дзень, што ся маю сайсьці.

І рэк рыбаку:

— Павязі мя ку краю ў сваёй лодзі: на тым піру хачу быці, бо ня можаць лепшага скамароха над мяне быці.

І рачэ таргоўцам:

— Плаціце за рыбу рыбаку.

Яны раклі:

— Што яму плаціці?

Рачэ Баво:

— Дайце яму дваццаць літар злата.

І яны далі.

І ўбраўся Баво ў залатыя шаты, і ўлез у лодзю к рыбаку, і пайшоў морам. І таргоўцы ўзрадаваліся, што яго збылі. А рыбак яго прывёз на край, і Баво хваціў у сваю каліту³⁵, і найшоў пяць балванцаў³⁶ залатых, і даў рыбаку, і рачэ:

— Добра ль ці плачона?

І ён рачэ:

— Добра, пане! Бог ці памож! Пакуль есьмі жыў, ня буду рыбамі таргаваці.

Віцязь Баво йшоў покрай мора і пачаў мысьліці: "Як я магу ўвайсьці ў горад Мамбрад? А я ў цудных шатах — есьлі мя стрэціць кароль Маркабрун, можаць мя пазнаці; а за тое, што есьмі яго збыў, кажа мя абесіці як злодзея".

І ўзрыць на полі дуб, а пад нім стаіць багараднік адзін, што ся завець пельгрым. І прышэд к нямю і рачэ:

— Дай мі свае шаты разадраны, а вазьмі мае залатыя.

І рачэ яму пельгрым:

— Таго не хачу ўчыніці, іж не магу хлеба выпрасіці ў тых шатах, а змовяць мі людзі: "Украў есі іх".

Баво прыступіў к нямю, і ўзьварнуў яму гуню³⁷ на галаву, і ўбачыў пад гуню меч. Пазнаў свой меч добры Глярэнцыю і выняў яго, аглядаў і рачэ яму:

— То ёсьць мой меч, дала мі яго племяніда Дружнана, калі мя віцязем паставіла. Ты-сь — пельгрым, каторы мя ачараваў злым піцьцём, калі есьмі йшоў к салдану ў пасэльства. Курвін сыну, дай ці Бог зло! Цяпер есьмі ўспамянуў: ты мне даў есьці і піці, і акарміў мя адным акормам, і ўзяў мі есі меч, каторым бых я тысячу сарацэнаў мог пасьцінаці. Ад цябе я ў салдана ў цямніцы сядзеў. Для таго твайго ўчынку добрым ці хачу плаціці.

І ўдарыў яго боўдзіцаю³⁸, і тым ударам прабіў яму тры рабра. Пельгрым паў прад Бавом і рачэ яму:

— Пане, для Бога не ўчыні мі зла! Дам ці адно зелье, бела як сьнег: а хто бы ся ім умыў, будзець чорны як угаль. І яшчэ ці дам другое зелье: хто бы яго, разьмяшаўшы зь віном, хаця мала ўкусіў, тры дні не прабуджаяся будзець спаў.

³⁵ Торбачка, зробленая з матэрыі або скуры, прымацаваная да пояса, для захаваньня грошай.

³⁶ Бізантыйскіх манэтаў.

³⁷ Лахманы.

³⁸ Эфесам.

Віцязь Баво рачэ:

— Дай мі тыя зелья.

І пельгрым даў. Баво ўзяў і рачэ:

— Будзець мі яго патрэба ў адзін час.

І схаваў тое карэньне, і абалокся ў разадраныя сьвіты, а сваі яму даў. І меч свой пад гуню прыпаясаў, і ўчыніўся чорным, і пайшоў к гораду, і ўлез у горад. І відзеў трох граджан, а яны стаяць ў адным угле. І відзеўшы, пачалі межы сабою гаварыці:

— Відзеў лі хто так вялікага пельгрыма ходзячы?

І адзін зь ніх рачэ:

— Адколе есі і з каторае зямлі а куды ідзеш, паведзь нам.

І Баво яму рачэ:

— Я есьмі із Францэі. А было нас сем тысяч, ішлі есма цераз мора і ўсі пагінулі, разьве я ўцёк. Для Бога будзьце на мя ласкавы і за міласьць добрага віцязя Бава дайце мі.

І прыступіў адзін граджанін, ударыў яго за вуха і рачэ:

— Пельгрыме, ты ня ведаеш туташняга абычаю? Наш кароль Маркабрун узяў каралёўну Дружнену із Армэніі-града. Яна яго на то прывяла, абы ся заклаў на Эвангелеі — калі будзець у сём месцу, абы зь нею Маркабрун ня спаў да году ад таго дня, у каторы тут прыйшла, для міласьці таго Бава, каторага есі перад намі ўспамянуў. А то есі зле рэк, іж за яго міласьць просіш. А ныве яны маюць злучыціся на любоў. Пайдзі ж сабе ў палац: там чыняць вялікія прыправы к абеду, бо звана кожнага чалавека на абед, і кожны табе дасьць па пенязю.

Баво ім падзякаваў і пайшоў на двор; і ўшоў у кухню, дзе стаялі кухары. Баво прыступіў, пачаў гаварыці:

— Дайце для Бога і за міласьць добрага віцязя Бава.

І ўстаў адзін кухар, і ўзяў галаўню гарачую, і ўдарыў Бава па галаве, і ўсю гуню яму апаліў.

Баво забіў кухара. І Баво быў вельмі жаласьцен, а ўзяў галаўню і ўдарыў кухара па галаве. Ён паў мёртвы, а мозак і вочы яму выскачалі. І другога ўдарыў, адзін астаў, і ўсі яны пабеглі; а таму бок выбіў.

СУСТРЭЧА З ДРУЖНЕНАЙ

І пайшоў Баво на палац, і стрэціў аднаго двараніна. І рачэ Баву:

— Дай ці Бог зло! Чаму есі ўбіў кухара?

І рачэ Баво:

— Пане, выслухай мя: я ў ніх прасіў для Бога, а ён мя ўдарыў галаўнёю і ўсяго мя зжог, а я ся яму бараніў. Ня мей мі за зле.

І ён рачэ:

— Браце багарадніку, Бог ця ўхавай! А я табе раджу: пайдзі ў камору, бо ў каморы Дружнена і інных вялікіх паняй многа, а прасі ў ніх пра Бог.

Баво ўшоў у камору і відзеў паняй, а яны сядзяць на абедзе за сталом. І Баво прыступіў бліжэй і ўсланіўся на посах, рачэ паніям:

— Для Бога вас прашу і за міласьць добрага віцязя Бава.

Калі чула Дружнена імянуючы Бава, не магла большэй есьці ні піці і пайшла к пельгрыму і ракла яму:

— Відзеў лі есі дзе Бава? Як яго знаеш, што яго для просіш? Ня ведаеш абычая, каторы тут устаўлён? Хто Бава памянець, маець быці абешан. Але дзе ты, пельгрыме, Бава відзеў?

І рачэ Баво:

— Я ці хачу тут паведаці, так мі Бог памазі. Сядзеў есьмі ў салдана ў цямніцы год і тры месяцы.

Будучы племяніда Дружнена з Бавом у той размове, і ўслышаў конь Бавоў; і пазнаў голас пана свайго, пачаў іржаці так моцна — мала ся весь град не растрас і мала семярых жалез не разьбіў: ён быў ад чатырох набальшых, каторыя ў градзе хаваны. І рачэ Баво:

— Што то за конь?

І яна ракла:

— То ёсьць конь, каторага есьмі дала віцязю Баву, і яго зброю прынесла есьмі з сабою, іж быў Баво ў адзін час мой чалавек. А купіў яго айцец мой за пенязі, і паведаўся млынаровічам; а ён быў сын аднаго караля, катораму было імя Гвідон, з горада Антонія. І ў той час прыйшлі сарацэны із-за мора — цар-салдан і яго сын Лукапэр зь вялікага града Задоніі і большэй ста тысяч войска збройнага. І прыйшоў мой айцец і Маркабрун, і паймалі майго айца і Маркабруна. А я, злачасьніца, паставіла Бава ў той час віцязем, і тады ся есьмі даведала, хто яго айцец. І забіў Баво паганага Лукапэра, і большэй тысячы сарацэнаў галовы сыцяў, і майго айца і Маркабруна асвабодзіў, і апяць тое ж ночы ня вем куды пайшоў. І да сяго часу есьмі яго не відала. А Маркабрун выпрасіў мя ў айца майго. Але Бог ведаець, што на то не была воля мая, што мі айцец мой яго за мужа даў. І ад таго часу і да нывешняга дня невясёла есьмі ні дзень ні ноч для міласьці Бавовы, каторага вельмі мілую, а ён мяне. А калі бых яго відзела, я бых зь ім пайшла. Для таго есьмі прывяла каня яго і зброю яго з сабою прынесла. А конь не даець ся ніводнаму чалавеку павесьці, кромя мне, злачасьніцы, а ўжо ўбіў сямнаццаці юнакоў, дакуль у той стайні пастаўлён. А ўсё то чыніць для свайго пана Бава.

Уражоная панна то гаворыць, а сама плачаць. І ў той час увайшоў Маркабрун, і рачэ пельгрыму:

— Дай ці Бог зло! Што ты гаворыш маёй жане, іж яна вельмі плачаць?

І рачэ Дружнена:

— Пане, ня дзіўна, што я плачу, ён ёсьць прыйшоў з двара айца майго і павядаець мі, што мая матка ўмёрла.

І рачэ кароль паняй:

— Дай яму есьці.

А добры конь усё йржаў, чуючы свайго пана. І рачэ пельгрым:

— Магу я прыйсьці к таму каню а магу яго зьлячыці да трох дзён, занюж лекара лепшага над мяне ня можа быці на сьвеце: можаць на нём кожны хлопец ехаці, адно мя к таму каню павядзі.

І потым прыйшоў апяць Маркабрун, і Дружнена яму ракла:

— Выслухай, каролю, што той пельгрым гаворыць: павядаецца найлепшым конскім містрам; ня можаць быці жадны пудкі³⁹ конь ні дзікі, каторага бы ён ня мог украціці.

І рачэ кароль:

— Ёсьлі бы то была праўда, як ён гаворыць, хачу яму даці чацьвертую часьць Мамбрада а дзьве тысячы коньнікаў, штобы яму служылі.

І ўзяў пельгрыма за руку, а Дружнена за руку за другую, і пайшлі да каня ў канюшню. Конь учыніў вяліка йржаньне і ланцугі пакрышыў. А кароль Маркабрун упаў і не хацеў тут стаяці, і пайшоў з стайні, а варота ся за нім затварылі; а ён мнімаў, іж яго конь хочаць забіці. А Дружнена зь пельгрымам асталіся ў стайні. І кароль пайшоў з паны ў палац. І што то ўчыніў конь добры? І ўстаў на заднія ногі, а пярэднія ногі палажыў Баву на плечы, і пацалаваў усты Бава. А калі бы той конь умеў гаварыці, рэк бы яму: “Добра есі прыйшоў, пане!” І апяць ся спусьціў на зямлю.

І Дружнена ракла:

— Ачараваў есі, шатане, яго! Як борзда к табе прывык!

Рачэ Баво:

— Ня дзіўна то, што конь мяне пазнаў: я ёсьць Баво, каторага ты жалееш.

І яна ракла:

— Бог ве, ты йлжэш! А дзе ж пак добры меч, каторым ця есьмі апасала?

І Баво ўзняў гуню, выняў меч Глярэнцыю, і яна ракла:

— Саймі клубук, укажы той знак, што есьмі лячыла цябе ў айца свайго, калі есі быў з адное скалы спаў.

І Баво клубук зьняў, і яна яго пазнала. Ай Божа! Пачалі ся вельмі цалаваці, і рачэ Дружнена Баву:

— Хочаш лі ў дварэ застаці, чылі хочама ехаці?

Рачэ Баво:

— Я хачу ў дарогу. Дай мі маю зброю.

І яна пайшла на палац. І калі яе ўвідзеў Маркабрун, пайшоў к ней і рачэ:

— Дзе ёсьць пельгрым? Чылі яго конь зьеў або ўбіў?

Яна ракла:

— Ёсьць у стайні пры каню, а хочаць яго ныве зьлячыці і ўкраціці. Хачу яму вялеці даці пасьцель — няхай і сьпіць пры кані ў стайні, няхай к нямү прывыкаець і ўдні і ўночы.

І рэк кароль:

— Учынi па тваёй волі.

І яна ўзяла ў каморы ўсю зупольную зброю, і ўвязала ў пасьцелю, і вялела панесьці да стайні, а сама ў той час ішла ў камору да ложы. І прыйшоў к ней кароль, бо

³⁹ Палахлівы.

Ўжо быў час да ложы, а Дружнена борзда змысьліла і чашу забытнага піцця дала яму. І ён сора яе выпіў, той час заснуў.

А Дружнена йшла борзда да стайні, аж віцязь Баво ў зупольнай зброі, і гелм на галаву прыправіў, і мячом ся апасаў, шчыт узлажыў на руку і ўзяў толстае кап'ё пад паху. І скочыў на каня, і за стрымя ся ня прыняў; і не разьмінуўся бы з тысячаю віцязей. А Дружнена на прудца⁴⁰ ўсела. І выехалі зь цьвёрдага Мамбрада, а ў тую ноч дваццаць міль пераехалі.

А назаўтрай, як зара ўзайшла, Дружнена не магла ехаці, што была вельмі спрацавалася, і рачэ Баву:

— Хацела бых я зьсесьці, іж не магу ехаці. Для Бога, палажы мя тут, блізка студзенца⁴¹.

І Баво яе зсадзіў. Яна ўмыла рукі, а Баво каня прывязаў і напіў яго, умыў рукі; і прышод к Дружнене, і ўхваціў яе за грудзі, і спаў зь нею тройчы. І на тым месцы пачала Дружнена два сыны (яка пісьмо гаворыць, адзін хочаць быці кароль, а другі — княжа). Баво той час заснуў, занюж ня ведаў, што маець на яго прыйсьці; а калі бы ведаў, ён бы не станавіўся. Але ся апяць вярнімо.

ВЯЛІКАЯ АХОТА ПУЛЬКАНАВА ЗА БАВОМ

Калі ся прабудзіў Маркабрун і не найшоў падле сябе Дружнены, зьмянілася яму парсуна. І пайшоў да стайні, дзе конь стаяў, і не найшоў там ні каня, ні пельгрыма. І сеў у вялікім палацу а вялеў у рог трубіці. І прыйшло вялікае войска людства к яму, і рачэ ім:

— Мае віцязі, цяпер мі вас патрэба: прыйшоў Баво з Антонія, пельгрымам ся ўчыніў, адвёў мі красную Дружнену і добрага каня. Прысягам Богу, хачу за нім пайсьці з трыццацьма тысячмі войска коннага, каторыя суць у градзе.

І тут быў у караля адзін мудры чалавек іменем Мамрэда, ён заўжды каралю добра радзіў; і рачэ:

— Каролю, тое ночы Баво дваццаць міль уехаў, а ныве можаць другую дваццаць міль уехаці. А ў цябе ёсьць адзін чалавек іменем Пулькан. Які ся чалавек ня можаць найсьці над няго: ён можаць на трыццаць тысяч конных ударыці. Маець образ чалавечы, і рукі і персі шырокі, да пояса чалавек, ано ніжэй як пёс — ад пса і ад жаны раджон ёсьць; а ніколі на каня не ўсядаў, заўжды пеш хожываў, і нет на сьвеце каня, каторага бы ён ня ўцёк. А калі ён ідзець, за дзьве мілі звук яго чуць. А ён ёсьць твой чалавек, а ты яго даруй ад твайго імені; ён ці можаць прывесьці Бава і Дружнену.

І рачэ кароль:

— Добра мі есі радзіў, занюж калі бы войска вялікае пайшло, не перайшло бы большэй трох міль за дзень, іж войска пачываючы йдзець.

⁴⁰ Хуткага каня.

⁴¹ Калодзежа, студні.

І паслаў кароль па Пулькана, а ён прыйшоў і рачэ:

— Пане, што вяліш?

Кароль рачэ:

— Я ці павем: прыйшоў Баво із Антонія, адвёў мі Дружнену і каня. А есьлі мі іх ты можаш прывесьці, Бава хачу абесіці, а Дружнену зжэчы. А цябе хачу асвабодзіці, і дам табе чацьвертую часьць Мамбрада і тысячу коньнікаў, абы табе служылі, і хачу ці даці адну панну за жану.

І Пулькан таму ся ўзрадаваў, і рачэ:

— Пане, магу табе іх прывесьці перва, ніж тры дні выйдучь.

І пачаў ся радзіці, і ўзяў тры жэрдзі, як усягды звык, і пайшоў за Бавом (і відзеўся як д'ябал зь пекла), пабег полем.

І трэцяга дня пачаў даганяці Бава (то была вялікая ахота Пульканава за Бавом, а яго звук за дзьве мілі было чуць). Племяніда Дружнена, тое чуўшы, ракла Баву:

— Пане, улезьма ў той луг, іж за намі — адзін д'ябал яўны; імя яму ёсьць Пулькан, ад пса і ад жаны раджон ёсьць і многа коньнікаў пагубіў. І нет чалавека на сьвеце, каторы бы ся яму спрацівіў. Я цябе прашу, улезьма ў той луг.

І рачэ Баво:

— Не памазі яму Бог і сьвятая Марыя, Матка Божа, есьлі я мам ад аднаго чалавека пагінучі!

І скочыў на свайго каня, і ўзяў суліцу⁴² ў руку і шчыт на плячо, і стаў сярод дарогі. І ў той час прыйшоў Пулькан і пачаў валаці:

— Ня можаш уцячы! Ты будзеш абешан, а Дружнена сажжана!

Баво яму адказаў:

— Прыяцелю, мысьль ця заводзіць — перва ся дам расьсячы, ніж бы-сь мя павёў.

Бітва Бавова з Пульканам. А Пулькан прыскочыў і кінуў на няго адну жэрдзь, і калі б Баво шчытом не залажыўся, на тым жа бы месцу яго прабіў; а з другое стараны Бог ёсьць зашчыціў, што яго ня ўдарыў. І рачэ:

— То ёсьць адзін д'ябал, што зь пекла выгнан.

І пачалі ся біці коп'ямі. Пулькан ударыў Бава па гелму, гелм быў моцан — прабіці ня мог, а Баво прыгнуўся на сядзельны лук. І вельмі смуцен быў Баво — ня мог Пулькана ўдарыці ніяка ж, і кінуў кап'ё, і скочыў з каня, і ўскінуў узду на сядло, а шчыт абярнуў на плечы і ўзяў меч ў обе руцэ. Унімаў ударыці Пулькана і прыскачы к яму, а Пулькан скочыў цераз меч, а меч ся ў зямлю забіў. А Баво мала ня здох ад жаласьці, а Пулькан яму даў адзін удар у шчыт. Вялік быў удар, што Пулькан учыніў — ад таго ўдару Баво ўпаў на калені, весь ізблед і рачэ:

— Ай Божа, Стварыцелю нябескі! Ухавай мя, Пане, ад сьмерці!

Яшчэ то вам скажам, што ўчыніў добры конь: калі той конь відзеў свайго пана зле падшы на зямлю, пайшоў к Пулькану вельмі борзда і ўдарыў яго ўсімі нагамі чатырма. А Пулькан з тым вельмі ўмеў і ўскачыў на каня ў сядло. І добры конь пазнаў, што на нём не яго пан, і пачаў валяціся па зямлі; а Пулькан ня спаў з каня, і конь ішоў

⁴² Дзіду.

пад нім у найгушчы луг і садраў яму ўсю парсуну. І ня мог скінуці, і вярнуўся апяць к таму месцу.

Племянiда Дружнeна вiдзeла, што ўчыніў добры конь, і мeла вяліку жаласьць; і пaлa на калeнa, з пpaвaгa сэрцa пачaлa Бoгa прасіці:

— Бoжa, кaтoры eсi пpыняў мукi зa нac грэшных, кaтoры eсi ствaрыў сьвeт, нeбa і зямлю, і мoрa! Я Цябe пpашу — учыні мiлaсьць, ухaвай мaйгo дpугa Бaвa, aбы ня ўмёр, aні пaвядзён у цямніцу сapaмoтнa.

А добры конь iдзець пpoціў свaймy пaну. І рачэ Пулькaн:

— Ай Бoжa і сьвaтaя Мaрыя! Як добры конь свaймy пaну вepaн!

А Дружнeнa пачaлa гaвaрыці:

— Пулькaнe, пaслухай мe, чaмy сa ня хoчaш дaмысьліць? Кaлі цябe Мaркaбpун пpывёў з сaбoю ў двop айцa мaйгo, тaды eсьмi цябe хaвaлa, і ўзpoc eсi ў мaйгo айцa двapэ. І злым мi хoчaш тo плaціці? А кaлі бы eсi з Бaвoм зьяднaўся мiр дзьяpжaці і зь нiм тaвaрышыці, нa ўсём бы сьвeцe нe нaйшліся лeпшыя тaвaрышы нaд вac.

Рачэ Пулькaн:

— Я сa рaд вeльмi хaчу зьмiрыці, aлe ня вeм, eсьлі Бaвo ўсxoчaць; eсьлі бы ён хaцeў, я бyx пaйшoў зь нiм, iж тaкiх двyx дpугaў ня мoжa быці: я, Пулькaн, ня вiдзеў eсьмi нiвoднaгa чaлaвeкa, xтo бы сa мнe спpaцівiў.

А Бaвo ўжo вeльмi спpaцaвaўся і ня мoг бoльшэй бiціся. І рачэ Пулькaн Бaвy:

— Пaнe, хoчaш лi тa сa мнoю зьяднaціся? Нe хaчу aд цябe aдлучыціся, хaчу пaйсьці з тaбoю.

Бaвo ямy aдкaзaў:

— Пулькaнe, няхай бyдзeць нa твaю вoлю, a я хaчу з тaбoю зьмiрыціся.

І тoй чaс oбa кiнулі мячы нa зямлю, і ўлaжылi шлюб мeжy сaбoю, і ўхвaціліся зa гopлa, і пачaлі сa цaлaвaці.

У ГОРАДЗЕ КАСТЭЛЕ

І зьмiрыўшы, Бaвo ўсeў нa кaня, a Дружнeнa нa йнaхoднiкa, a Пулькaн пeш пaйшoў. І пpыйшлі ку aднoй гapэ, і ўбaчылі нa нeй зaмaк aднaгo вялікaгa князaці: iмa тaмy гopaду Кaстэл, a князaці iмa Aрыл. І рачэ Бaвo Пулькaнy:

— Чый тo гopaд?

І рачэ Пулькaн:

— Тo ёсьць гopaд Мaркaбpунa, a ўзяў ямy aдзiн вiцязь, князa Aрыл. Мaець y сьaбe ўнyтpы гopaдa пязь тaськa вiцязей і iных юнaкoў — yсe нa дoбpых кoнях — збpойных, і сaм y гopaдзe жывeць; і нa кoжны дзeнь яны мaюць бeгaці нa кoнях, вaюючы Мaркaбpунa.

І рачэ Бaвo Пулькaнy:

— У тoй гopaд дoбpa нaм пaйсьці, мoжaць нaм князa Aрыл вялікyю чэсьць учыніці.

Рачэ Дружнeнa:

— То ёсьць мая айчызна.

Пулькан рачэ:

— Праўду гаворыш.

І калі былі перад горадам, рачэ Пулькан варотнаму:

— Атвары варота, хочам пайсьці ў горад.

І варотны рачэ:

— Не пушчу вас.

А Пулькан скочыў цераз сьцяну і атварыў вароты і апусьціў узвод, і Бава з Дружненаю ўехалі ў горад. І паехалі па гораду, нікому зла ня чынячы. І ўвідзелі, дзе сядзеў княжа на ганку; а не было зь ім нікога, толькі адна жана яго.

Калі княжа відзеў Пулькана, і ракла яму жана:

— Ото ходзіць Пулькан, а зь ім едзець адзін віцязь і пані, а надзевацца, што ёсьць віцязь Баво, каторы ўзяў Дружнену ў караля Маркабруна.

А яны йшлі да палацу. Княжа Арыл пайшоў проціў Бава, жана яго проціў Дружнены, і рачэ ёй:

— Родзічка, што ся цябе паткала?

А Дружнена пачала павядаці ўсё па раду, як яе Баво ўкраў у Маркабруна, нарадзіўшыся пельгрымам, і як ся з Пульканам біў а ні адзін другога не дабыў, і яны ся зьмірылі. І было потым час пайсьці к абеду, і сеў Баво за стол із сваёю Дружненаю.

І ў той час Маркабрун прыйшоў пад замак, і зь ім трыццаць тысяч войска, усе на добрых конях у зупольных зброях, і вялеў шатры паставіці; а сам усеў на конь бяз зброі, узлажыў на сябе адзін плашч і паехаў да горада Кастэла. І прыехаўшы блізка, вызваў к сабе варотнага і рачэ:

— Пайдзі да княжаці, няхай прыйдзець ка мне і гаворыць са мною.

І варотны пайшоў і найшоў княжа Арыла (а ён з Дружненаю за сталом сядзіць), і рачэ:

— Княжа, кароль Маркабрун прыехаў к варотам і завець ця гаварыці з сабою. А ён ёсьць сам-адзін і бяз зброі.

І ўстаў Арыл, рачэ віцязю Баву:

— Што вяліш? Моў.

— Як ся Бога баіш, пайдзі; але ведаю, чаго ён прыйшоў.

Княжа Арыл ішоў к варотам, і відзеў караля, і рачэ:

— Добра есі прыйшоў, каролю! Што кажаш?

Рачэ кароль:

— Браце, то добра ведаеш, іж то горад мой, а ты мі яго дзержыш гвалтам. Але мне ён ня стоіць ні за пенязь. Але ты ня хочаш са мною зьмірыціся і ваюеш мя, ходзячы пад мой горад. І я бых ся з табою хацеў зьяднаць, калі бы мі ты выдаў Пулькана, і Бава, і Дружнену.

І рачэ Арыл:

— Пане, я таго не магу ўчыніці — такое здрады двум віцязям.

А так княжа Арыл апяць вярнуўся і рачэ Маркабруну:

— Вялю ця сланамі ўбіць.

А Маркабрун паехаў апяць к войску да шатроў і вялеў войску ў зброі ўбіраціся. А Арыл прыйшоў на палац, і пачаў яго Баво пытаці, што гаварыў Маркабрун, і ён яму ўсё паведаў. І рачэ Баво Пулькану:

— Убіраемася.

І Баво і Пулькан сталі ў зброі, і рачэ Баво Пулькану:

— Я хачу пайсьці на тое войска, а ты тут сьцеражы Дружнены, абы ёй якая здрада ня стала.

І рачэ Пулькан:

— Няхай будзецц на тваю волю, браце.

Віцязь Баво скочыў на свой конь і рачэ княжаці:

— Пашлі са мною сваё войска — хачу ся а караля пакусіці⁴³, есьлі буду мог.

БІТВА З ВОЙСКАМ КАРАЛЯ МАРКАБРУНА

Віцязь Баво выехаў з войскам з горада і пайшоў на караля Маркабруна, і стрэціў ваяводу каралёва. І ўдарыліся дрэвы, Баво ўдарыў ваяводу ў шчыт, і шчыт яму абіў, і зброю яму прабіў, а ваявода паў мёртвы на зямлю, і коп'і паламалі на многа церушкоў. І той час Баво пятнаццаць віцязей добрых мёртвых учыніў. І тут вялікую бітву ўчыніў віцязь Баво: дабыў мяча і многім галовы пасьцінаў. І калі відзеў княжа Арыл храбрасьць Бавову, ён уружыўся і пяць тысяч войска вывеў із горада проціў войску каралёву.

Бітва караля Маркабруна з княжацем Арылам. І ўвідзеў іх Маркабрун, абярнуў да ніх і забоў каня, ударыў княжа кап'ём у шчыт, шчыт яму прабіў (а зброя была добра, ад сьмерці яго ўхавала), і скінуў яго з каня на зямлю; і каралёвы віцязі, к няму прыбегшы, ухвацілі яго. І казаў у рог трубіці, і пайшоў сваёю дарогаю із сваім войскам, а княжа Арыла павёў зьвязанага.

І калі віцязь Баво войска пабіў і поле ўзяў, а таго ня ведаў, што кароль княжа ўхваціў. Віцязь Баво прыехаў у горад Кастэл, аж варота гарадовыя атвораны, а жана княжаці сядзіць з Дружнаю, плачучы. Баво рачэ:

— Бог ве, ня вем, чаго плачаце.

Яны раклі:

— Пане, кароль Маркабрун адвёў княжа.

Віцязь Баво рачэ:

— Цяпер жа йду за нім.

Рачэ пані:

— Пане, для Бога ня йдзі, хаваймы горада Кастэла.

І тыя сто коньнікаў вайшлі ў горад, каторыя з Бавом хадзілі к бітве.

⁴³ Пабарукацца

А Маркабрун усадзіў княжа ў цямніцу і апяць вялеў яго перад сябе прывесці, і рачэ яму:

— Браце, паслухай, хачу з табою ўмову ўчыніці: хачу ці даці Кастэл-град і на кожны год дзесяць літар злата, а ты мі дай Бава, і Пулькана, і Дружнену. А хачу ця заўтра пусціці.

Рачэ Арыл:

— Пане, таго я не магу ўчыніці, пярвей ся хачу даці на рассячэнне, ніжлі бых меў тым двум віцязём здраду ўчыніці.

І вялеў на полі кол убіці, і к няму прывязаў княжа. І вялеў пазваці дваццаць добрых малайцоў, абы нажы балі княжэ. І кароль апяць яму рэк:

— Хачу ці водлуг⁴⁴ первае ўмовы ўчыніці, іж цябе пушчу, а ты збяры ў горадзе тысячу малайцоў, а няхай на пасьцелі ўб'юць Бава і Пулькана; а ты мі дай сваіх сыноў у закладзе. А я хачу паехаці з табою да Кастэла і хачу ў лузе скрыціся, покі мі то справіш.

Відзячы то княжа, што іначэй ня можа быці, ку таму прызволіў, і паслаў па сваі два сыны, і даў іх у заставе.

Княжа ўшоў у горад, а кароль у луг. І ўшодшы княжа ў горад, і рачэ:

— Уцёк есьмі.

І йшоў па гораду ўночы, і сабраў сто юнакоў збройных, і вялеў ім пайсьці ў вялікі палац, а сам ішоў у сваю камору.

І Пулькан пачуў многа людзей ходзячы па палацу, дзе Баво спаў. І зася Пулькан ішоў да ложніцы, дзе княжа спала із сваёю жаною, і пачуў, што княжа гаворыць жане, як з каралём умовіў і як сабраў сто юнакоў. “І хачу сясё нocy Бава, і Пулькана, і Дружнену ўхваціці, і хачу даці іх Маркабруну. Але калі бых я не замешкаў, бо есьмі яму сваіх два сыны даў у паруцэ; а калі іх ня выдам, ён іх маець абесіці”. І рачэ яму жана яго:

— Пане, няхай тае рэчы: лепей хачу, абы маі сыны памёрлі, ніжлі бы тыя два рыцары пагінулі.

І за тое яе княжа ўдарыў па відзеньню, і кроў ёй лінулася з носа.

Пулькан княжа Арыла а сьмерць прыправіў. І Пулькан чуючы княжацкія рэчы, і меў сьмертную жаласьць, і ўдарыў у дзьверы і разьбіў іх, і йшоў борзда к пасьцелі Арылаве (а ня меў пры сабе нічога, толькі адзін нож), і ўхваціў яго соннага за валасы, і ўдарыў яго трыкроць нажом, і кінуў яго мёртва. А Пулькан ішоў у палац і ўзяў меч. І ўвідзеў коньнікі, ішоў на ніх зь мячом, і яны ўсе разьбегліся і пахаваліся, куды хто мог.

А Пулькан ішоў да каморы, дзе Баво спаў, і паведаў яму ўсё па раду. І з тое повесці Баво ўбраўся ў зброю і ўсеў на конь, а Дружнена на йнаходніка ўсела, і паехалі з горада.

⁴⁴ Паводле.

СЬМЕРЦЬ ПУЛЬКАНАВА

І едучы ад таго горада Кастэла, і ўвідзелі войска караля Маркабрунава. Дружнена не магла ехаці, занюж была ад брэмені цяжка, а Пулькан у той зямлі быў нясьведам. І рачэ Пулькан:

— Баво, браце, пайдзі ты з паняю тою дарогаю, а я хачу пайсьці тое войска прабіці.

Віцязь Баво паехаў з паняю тою дарогаю, катораю Пулькан вялеў, а Пулькан узяў меч ў обе руцэ і прыбег к войску, і пачаў чыніці жастокія ўдарцы направа і налева: каму-кольвек даў адзін удар, той паў мёртвы на зямлю. І разьбіў войска на дзьве часьці, і абярнуўся ку адной старане. І стрэціў яго адзін полк караля Маркабруна, і пабіў іх і павязаў, іх коні пагнаў перад сабою. І даганіў Бава, і рачэ:

— Мы есма добра дайшлі ў той зямлі.

Пулькан вельмі ся здабыў. І рачэ Баво:

— Подзьма там, дзе есі гуф пабіў.

І прыйшлі к шатром, і не найшлі ў шатрах нічога, і пабралі шатры. А Дружнена не магла большэй ехаці, іж была ў дзевяці месяцаў уступіла. І яны ўехалі ў адзін луг, і тут расьпялі шацёр.

Паражэньне каралёўны Дружнены двух сыноў. І тут каралёўна Дружнена радзіла два сыны, і наракла аднаму імя Сімбальда, а другому Ёвідон (імаюць прыйсьці на вялікую даброць, іж на сьвеце большых віцязей над ніх ня будзець). Пулькан тых абое дзяцей прыняў, а Дружнене даў есьці і піці, іж ён быў тут усюды сьведам, усюды ходзячы.

І быў слух па ўсём сьвеце, іж узяў Баво Дружнену каралю Маркабруну. І прыйшоў той слух у Армэнію да караля Армэніла.

І слышаў то кароль Армэніл, вялеў дзесяць голей напавіці і паслаў па ўсіх гарадох іскаці, дзе бы хто мог чуці Бава а Дружнену. І прыказаў, абы войска зьбіралася.

А віцязь Баво рачэ:

— Браце Пулькане! Пайсьці хачу да прыстанішча к мору, а табе палецам жану маю і дзеці — ты сьцеражы. Ачэй прыйдзець кароль Армэніл з войскам на прыстанішча з мора, я бых войска разагнаў, і пайшлі быхма ў Армэнію.

Рачэ Пулькан:

— Паедзь, браце, Богу ця палецам.

Баво паехаў, а Пулькана пры Дружнене і пры дзецях аставіў. І калі Баво на адну дарогу быў прыйшоў к мору да прыстанішча, і калі Пулькан астаў з паняю ў шатрэ, і Дружнена сядзела, дзержачы дзеці, перад шатром, і ў той час выбегла кашуба⁴⁵ з края

⁴⁵ Лань.

луга цераз поле, міма шатры блізка, а за нею два львы. І ўвідзела Дружнана львы (а яны блізка к ней ідуць), і яна мела сьмертны страх і крыкнула ўсім голасам:

— Памагай, Пулькане!

А ён спаў пад адным дубам. (Ой Божа, сьвятая Марыя! Якое зло ўчыніла пані, іж закрывала! А калі бы маўчала, львы нічога бы не чынілі).

Пулькан умёр ад львоў. І прабудзіўся Пулькан, і відзеў львы, а яны із шатра выйшлі; ён скочыў і ўдарыў льва па галаве мячом, і ён паў мёртвы на зямлю. А другі леў скочыў к Пулькану, і ўдарыў яго нагцямі ў персі, і прабіў зброю, і ўсі ногці ў сэрца яго ўгрузіў. А Пулькан цяў льва па галаве мячом, і воба ў той час палі мёртвы. А Дружнана ў той час мела вялікую жаласьць, і пачала тужыці, і мела вялікі страх. Ня сьмела тут быці, і ўзяла сваі сыны ў рукі, і пайшла тым лугам адною сьцежкаю, каторая вяла к мору, іскаці Бава. Калі прыйшла на прыстанішча, і не найшла Бава. І там яго не нашэдшы, пайшла, ішчучы Бава, па сьвету і па гарадох.

А Баво іскаў войска ў прыстанішчы і, не нашэдшы, вярнуўся апяць к шатру — к Пулькану, і к Дружнене, і к дзецям, і найшоў Пулькана мёртва і два львы мёртвых; і мнімаў, іжбы тыя львы зьелі Дружнену і дзеці, а Пулькан за іх біўся, і яны і Пулькана загубілі. І меў Баво вялікую жаласьць, і ня ведаў, што з сабою чыніці, і пачаў вельмі тужыці, аж і памяці адбыў. І апяць калі ся ўспомніў, зьсеў з каня і ўзяў Пулькана перад сябе на конь, і панёс ку адной апаціі⁴⁶, і палажыў яго ў цэркві ў добрым гробе.

ВІЦЯЗЬ БАВО Ў ГРАДЗЕ СЭМІЁНЕ

І паехаў адтуле ка сьветламу Сэміёну, і ўехаў ув адзін горад, а найшоў у горадзе сто коньнікаў збройных, каторых сабраў адзін віцязь, гатуючыся некуды прэч. І Баво ня сьмеў свайго каня атыйсьці, і прывязаў яго вельмі коратка, абы іных коней ня біў. Таковы быў конь у Бава — жаднаму ня даў к сабе прыступіці, толькі самому Баву. І прывязаў каня, ушоў у палац гарадовы; а ў нём было многа добрых людзей, і відзеўся ім Баво вельмі добры рыцар, і ўсі проціў яго ўсталі. І быў тут адзін чалавек, добры Рычарда, і рачэ Баву:

— Добра есі прыйшоў, добры чалавечэ! Можаш тут многа дабра дабыці. Я хачу мовіці тым людзём, штобы ты быў гэтманам над сто коньнікамі.

Віцязь Баво рачэ:

— То ёсьць на тваёй волі.

Рычарда рачэ:

— Як табе імя?

Баво рачэ:

— Імя мне ёсьць Ангас. Дакуды мя пашлеш?

Рачэ Рычарда:

⁴⁶ Абацтву.

— Подзь у Антонію-град. А павем ці: быў там адзін гаспадар вялікі, іменем Гвідон, ужо ёсьць сем год як умёр, а зваўся вялікім князем; і быў у яго сын вельмі цудны, іменем Баво, той згінуў бязь весьці. І паслаў адзін добры чалавек іменем Сімбальда іскаці яго па сьвету, і ёсьць сем год, як яго ішчуць і нідзе яго ня могуць найсьці. А я тэж яго ішчу і не магу яго найсьці. А калі ж есьмі яго ня мог найсьці, я хачу апяць вярнуціся. А Сімбальда маець пяць тысяч войска конных, а хочаць пайсьці ваяваці пад Антонію — хочаць памсьціці сьмерці свайго пана. Есьлі хочаш са мною пайсьці а быці ваяводаю над тымі сто коньнікамі, за дзесяць іных збройных хачу табе плаціці.

Баво рачэ:

— То на тваёй волі, а я пайду рад.

І назаўтрай сабраўшыся ўсі і йшлі на прыстанішча, нідзе не замешківая, к мору, нідзе не становяся да сьвятога Сэміёна. І калі прыехалі ка сьвятому Сэміёну, увідзеў Рычарда Сімбальда, прыйшоў к яму і аблапіў яго за горла. І рачэ Рычарда Сімбальду:

— Пане, ня мог есьмі Бава найсьці і прывёў есьмі сто чалавек конных. І найшоў есьмі аднаго віцязя, большага над іных віцязей; ні аднаго чалавека ня відзеў есьмі так вялікага, вялікае пядзі больш іных людзей. А маець зброю добрую, каня добрага; есьлі на яго трафіцца Дадон, прыймець вялікае зло ад яго.

І Сімбальда, і Тэрыз, сын яго, відзелі Бава з тымі людзьмі на моры, пайшлі к нім. І ўзяў Сімбальда Бава за руку, а Тэрыз з другое стараны, і пайшлі ў горад; і ўсі тыя людзі зь німі пайшлі, каторых Рычарда прывёў. І спытаў Сімбальда Бава:

— Як табе імя?

Рачэ Баво:

— Імя мне ёсьць Ангас.

Сімбальда рачэ:

— Мусіш ты быці добры віцязь, і парсуна твая так указуець.

І Рычарда рачэ:

— Ня стоіць пенязя.

Калі тое Баво ўслышаў, рачэ яму:

— За што, браце, ганіш? Я з табою не хачу турная каштаваці, ані ў бітве на полі.

І рачэ Рычарда:

— Я з табою хачу на турнай ісьці.

Віцязь Баво рачэ:

— Хачу з табою ўмову меці, няхай ся іныя за то ня буюць: есьлі я цябе з каня заб'ю, няхай мае юнацы тваім наплююць; а калі ты мяне скінеш, няхай твае такжа маім учыняць.

Рачэ Рычарда:

— Добра мувіш.

Назаўтрай усі юнацы-коньнікі варужыліся, кожны з сабою павёў сто коньнікаў. Тыя воба віцязі ўзялі суліцы і пайшлі адзін к другому.

Баво Рычарда зьбіў з каня. Віцязь Баво ўдарыў Рычарда і той час яго скінуў з каня на зямлю. І раклі Бавовы коньнікі Рычардавым:

— Відзіце, што ўмеець чыніці наш віцязь?

А яны нічога не адказалі. Рычарда рачэ:

— Калі бы ён відзеў мой меч, што бы ўмеў чыніці? Ня сьмеў бы яго ждаць.

Віцязь Баво рачэ:

— Рычарда, паслухай, браце! Ты можаш відзеці мой меч, пытаючы перва, ніжлі ад горада ад'еду.

Затым усі коньнікі вярнуліся апяць к гораду. Віцязь Баво ўзяў Тэрыза за руку і рачэ:

— Калі хочам пайсьці дабываці Антонію-горад?

І рачэ Тэрыз:

— Заўтра ў первую зару, калі пачнецць сьвітаці.

БАВО ДАБЫЎ ГОРАДА ДОБРАГА АНТОНІЯ

Рычарда ўстаў і аправіў сябе і свае коньнікі, а Баво Тэрыза ўзяў у сваё таварыства, і шлі пад добры горад Антонію (Баво быў сьведам каля Антонія ў кожным месьце) і, прышод ка Антонію, шыхаваліся. А быў абычай таго горада: дакуль ня выйдзець трэцяя часьць дня, варот гарадовых не атвараць.

Баво забраў дабытак. І калі быў час варота атварыці, тады атварылі і ўзвод апусьцілі, і выгналі многі дабытак⁴⁷ із града на поле. І відзеў тое Баво, выехаў з луга, адварнуў весь дабытак і падаў яго сваім юнаком, і яны атагналі наперад. І прыйшла Дадону весьць, і ён меў вялікую жаласьць, і той час у зброю ўбраўся, і вялеў у рог трубіці. Той час сабралася войска пятнаццаць тысяч збройных на конях, а гэтманом — Дан Альбрыга. А Дадон у зупольнай зброі, і ехаў перад войскам адзін далей ніж стрэльбішча.

І тут віцязь Баво спаведаўся Тэрызу — прызваў яго к сабе і рачэ:

— Я есьмі, браце, віцязь Баво. Укажы мі, есьлі пазнаеш у войску, хто загубіў нашага пана.

І стаў з таго Тэрыз вельмі вясёл і рачэ:

— Браце, цяпер жа ці яго ўкажу: яно, што перад усімі едзець, то ёсьць Дадон, каторы загубіў нашага добрага караля Ёвідона.

Віцязь Баво рачэ:

— Ёсьць лі то праўда?

Рачэ Тэрыз:

— Так ёсьць.

Баво рачэ:

— Няхай жа ся яму так абраціць.

Рачэ Тэрыз:

— То ёсьць войска вялікае, ня можам проціў іх трываці.

⁴⁷ Статак.

Віцязь Баво рачэ:

— Няхай тае рэчы, цяпер жа ўзрыш майго мяча каштуючыся на Дадонавым войску, здрадцы злога. Перва бых умёр, ніжлі бых не паткаўся з тым здрадцаю.

Бітва Бавова з Дадонам. І забоў каня, а дрэва ўзяў пад паху, як добры віцязь, і ўдарыў Дадона ў шчыт пазлацон. Шчыт яму прабіў, а суліца прайшла ўсю зброю; і пракалоў яму, як быў гротак⁴⁸ доўг, і скінуў яго з каня на зямлю. І яго юнацы прыскочыўшы, і ўскінулі яго на конь, і пабеглі зь нім. Баво-віцязь пахваціў добры меч Глярэнцыю і цяў гэтмана Дан Альбрыга па гелму — да зубоў яму меч прабег. Відзеў тое Тэрыз і вельмі яго пахваліў. І тое войска віцязь Баво прагнаў, і пайшоў ка сьвятому Сэміёну.

А Дадон быў вельмі нямоцан ад раны насмерць, і пачаў гаварыці:

— Хто мі можаць памачы ад тае раны, дам яму злота колькі сам усхочаць.

І чуючы Баво той слух, што Дадон гаворыць, пачаў Сімбальду гаварыці:

— Я хачу пайсьці Дадона лячыці, а вазьму з сабою Тэрыза.

І рачэ яму Сімбальда:

— Як ты можаш тое ўчыніці? Занюж Дадон пазнаець Тэрыза і павяліць вас абесіці.

Баво рачэ:

— Дай пакой той рэчы: знаю я таковае зелье, што ня можаць нас жадан чалавек пазнаці; і панясем тое зелье з сабою.

І прызваў Баво Тэрыза, і пайшлі яны ў камору, і памазаліся воба тым зельлем, і сталі чорныя, чарней угольля. І пайшлі к Сімбальду, і ён відзеў іх і пачаў дзівіціся, як ся перамянілі, і рачэ:

— Панове, можаце пайсьці, ано і я вас не магу пазнаці аднаго з другім.

Баво рачэ Сімбальду:

— Зьбяры ж ты сто тысяч войска, а я паеду Дадона лячыці да васьмі дней; а восьмага дня буду гатоў з войскам пад Антонію. І калі ўчуеш трубячы ў рог, будзь гатоў пры варотах — маеш мі ў горадзе памачы.

І рачэ яму Сімбальда:

— Пане, панясі той ліст, каторы есьмі табе напісаў, і дай яго Глібэрту, брату майму, бо ён там варотным ёсьць.

Віцязь Баво ўзяў той ліст. І ўчыніліся з Тэрызам пельгрымамі (Баво меч свой пад гуню прыпасаў), і пайшлі да Антонія.

І прыйшлі к варотам гарадовым, і найшлі Глібэрта пры варотах. Баво ся зь нім прывітаў і рачэ:

— Прыяцелю, можаш лі нас прыняці на сваю гасподу?

І рачэ Глібэрт:

— Што ёсьце за людзі?

Рачэ Баво:

— Мы есма лекары з чужое зямлі, прыйшлі есма лячыці Дадона.

І ён рачэ:

— Я вас не магу да сваёй гасподы прыняці.

⁴⁸ Дроцік.

І Баво яму ліст даў і рачэ:

— Той ліст паслаў табе Сімбальда.

І ён, узяўшы ліст, прачоў, аж пішаць:

— Хто табе той ліст дасьць, то ёсьць Баво, а другое — Тэрыз, сын мой.

І ён увёў іх у свой дом. Баво Глібэрту паведаў усё, як ся з Сімбальдам змовіў на Дадона. І борзда пайшла весьць па гораду, што прыйшлі знамянітыя лекары і хацяць Дадону раны лячыці. І чуў тое Дадон, і той час па ніх паслаў, і яны прыйшлі. А калі Баво відзеў Дадона, і ступіў зь ліца а ўчыніўся блед, як попел. Калі відзеў Тэрыз, што Баво зьмяніўся, і рачэ:

— Калі то лекар ідзець лячыці ран, ня любіць, штобы яго жонка стрэціла, але цяпер яго жанкі страчалі — Бог дай ім ліха!

І ракла пані Дадонава:

— Пайдзіце ж, панове, да гасподы, а заўтра прыйдзіце лячыці.

А яны пайшлі. Відзеў іх Глібэрт, ішоў проціў ім, і яны яму паведалі, што ся чыніла і як відзелі свайго здрадцу Дадона, а ён сядзіць на пасьцелі. І потым осьмага дня прыйшлі к Дадону, і ён ім рачэ:

— З каторае ёсьце зямлі?

І яны раклі:

— Зь цьвёрдага горада Мамбрада.

Рачэ Дадон:

— Есьлі можаце злячыці, хачу ся вам злотам адважыці.

І яны, аглядаўшы рану, раклі:

— Паслухай, Дадоне, той віцязь, каторы ці тую рану даў, мысьліць цябе загубіці.

Рачэ Дадон:

— Бог ве, ты даеш мі знаці, іж не магу ад тае раны выздаравеці, але я таму віцязю магу памсьціці.

І Баво і Тэрыз у той час скінулі зь сябе гуні і ўхвацілі мячы. Баво пачаў вельмі гаварыці:

— Дадоне, злы здрадца! Я есьмі Баво, твой няпрямцель сьмертны! Ты-сь забіў айца майго, а я табе даў тую рану. А цяпер не хачу ўдарыці, занюж маці мая цябе навяла забіці айца майго. І ўстань і пайдзі з майго горада!

Баво Дадона выправадзіў з горада свайго Антонія. Дадон устаў з пасьцелі, а Баво ў рог затрубіў; той час Сімбальда прысьпеў к гораду з войскам, а Дадон усеў на конь і ехаў з горада, а Сімбальда ўехаў у горад. А Баво пасеў свой горад.

І вялеў перад сябе прывесьці сваю мацер. А калі яна прыйшла, вялеў Баво агонь скласьці і яе жэчы або коньмі валачыці. І рачэ яму Сімбальда:

— Не чыні таго вялікага граха! Вялі яе межы дзьвюх сыцен замураваці — няхай ся сваіх грахоў каець, няхай на няе ўсяка макрота і студзень падаець, а няхай ся яе похаць гасіць.

А сьмерці мацеры Бавовы. І Баво так учыніў, як Сімбальда вялеў. І вялеў ёй даваці на дзень па тры яйцы і хлеба і памалу вады ў уста пускаці. І тут яна, вісячы, умёрла. Так Баво памсьціў айца свайго і дабыў свайго горада добрага Антонія. А Дадона выгнаў ад свайго добра, што меў у горадзе.

БІТВА БАВОВА З ДАДОНАМ

І калі Дадон выйшаў із Антонія, быў яму боль ад раны, і ехаў у Францыю к каралю Піпіну, і жалаваўся яму, як яго віцязь Баво выгнаў зь яго дзяржавы. І прасіў каралю, абы яму даў на помач. І кароль таго не хацеў учыніці, і ён яго пачаў яшчэ большэй прасіці. І кароль яму даў на помач трыццаць тысяч войска, і сам кароль зь нім пайшоў, і пайшлі пад Антонію.

І калі прыйшлі ка Антонію кароль і Дадон, вялеў шатры расьпяці перад градам, і здрадца Дадон пажог усё прадмесьце. Віцязь Баво то відзеў і меў вялікую жаласьць, і рачэ:

— Дайце мі маю зброю і конь.

І далі яму. Баво варужыўся і скочыў на кані, і ўзяў шчыт і суліцу, і забоў каня а пайшоў у войска Дадонава. А Сімбальда і сын яго Тэрыз з сваімі пятнаццацьма тысячы войска вялелі варота атварыці і ўзвод адпусьціці, і ўсё войска з горада выйшла.

Віцязь Баво ўвідзеў прапар⁴⁹ Дадонаў і забоў каня, і скочыў як леў галодны. І стрэціў первага і другога, і скінуў іх з коней.

Бітва Бавова з Дадонам. І ўдарыў Дадона ў шчыт пазлацон: шчыт яму прабіў, і зброю прайшла суліца; і трафіў яго пад сэрца, і скінуў яго мёртва на зямлю. І відзячы Дадона мёртва, ішоў унутар войска. І каго-кольвек ударыў, тыя мёртвы падалі на зямлю.

Бітва Бавова зь Піпінам. Віцязь Баво паткаўся ў войску з каралём Піпінам, і ўдарыў яго ў шчыт пазлацон, і прабіў шчыт (а зброя была добра — не дала яго пагубіці), і скінуў яго з каня. І ўхвацілі яго віцязі Бавовы.

І відзячы Баво Дадона мёртва, а каралю Піпіна ўхвачана ў сваіх руках, а ён вярнуўся проціў войска, а каралю павёў за сабою зьвязанага. І ўехаўшы ў горад, ушоў у палац і вялеў прывесьці каралю, і рачэ яму:

— Каролю Піпіне! Ты маеш вялікі грэх і многа есі злога ўчыніў, што мя есі ў маём горадзе заступіў і сёла маі паказіў.

І рачэ яму кароль:

— Праўду гаворыш. А я табе шлюбую — занюж мі іначэй ня можа быці, — хачу табе прысягнуці на Эвангелеі, што ад сьго часу наўекі не хачу ваяваці твайго панства.

Рачэ Баво:

— Як таму магу верыці?

Рачэ кароль:

— Дам ці ў закладзе майго сына, і будзеш бясьпечан.

І рачэ Баво:

— Вялі яго прывесьці.

⁴⁹ Сьцяг.

Кароль паслаў па свайго сына да войска, і пайшоў яго пасол (а зь ім граджанін). І прыходшы к каралёвічу, раклі яму, што кароль вялеў. А пры нём былі два чалавекі знамянітыя: адзін Салумон, каторы яго хаваў, а другі Гвідон, каторы яго ўчыў; тыя воба пайшлі зь нím у Антонію. А калі прыйшлі, кароль Піпін прыказаў Баву ў закладзе свайго сына, а сам узяў прашчэньне ад Бава, і пайшоў да свайго войска, і пачаў павядаці, як ся з Бавом зьмірыў, абы кожны ведаў, і як свайго сына ў паруцэ даў Баву. І рушыўся дадому з войскам. А Баво сабраў сабе вялікі двор віцязей і юнакоў на добрых конях.

БАВО ВЫПРАЎЛЯЕЦЦА Ў ЗАДОНІЮ

І паслышаў, што Дружнена прыйшла ў Армэнію і живець у дварэ айца свайго, караля Армэніла. А Дружнена чула, што Баво вярнуўся ў свой горад Антонію, і як памсьціў сьмерці айца свайго, і ня мела свайго жывата, есьлі не найдзець свайго пана Бава. І разьмяшаўшы адно зельле, і намазалася ім, і стала чорна як угаль; і ўзяла гусьлі, і ўзяла злата і срэбра, колькі магла панесьці; і павяла з сабою воба свае сыны, і пайшла з горада, учыніўшыся скамарошніцаю. І йшла па сьвету і па гарадох, іграла ў гусьлі, а сынове скакалі (а тым было сем год). У каторае места прыйшла, або каго на дарозе стрэціла — нідзе ся не найшоў, хто бы ёй зное слова рэк. Племяніда Дружнена відзелася людзём добрае асобы прато, што мела твар харошу. А то для таго чыніла, занюж ёй стаяла за вялікае каралёўства, калі бы Бава найшла.

Але тут вярнімося да Бава.

Баво часта прыпамінаў а Дружнене. І прыйшоў к яму пасол з Сарацэнскае зямлі ад града Задоніі ад цароўны Мальгарыі, дачкі цара-салдана, сястры вялікага Лукапэра. І найшоў Бава — а ён з адным віцязем у шахі⁵⁰ йграець і сваё сэрца весяліць, — і паздаровіў Бава, і рачэ яму Баво:

— Здароў будзь, прыяцелю! Добра есі прыйшоў. Із каторае есі зямлі?

І ён рэк:

— Пане, я пасол ад цароўны Мальгарыі, каторая цябе вельмі мілуець: дачка цара-салдана, каторы цябе ў цямніцы дзяржаў у Задоніі-градзе. А стаіць каля горада кароль угорскі і хочаць яе сілаю ўзяці, а яна яго ня маець ні за адзін пенязь. А айцец яе, цар-салдан, умёр; і да цябе паслала, штобы-сь ёй памог. Успамяні яе вялікую даброць, што табе яна чыніла, калі ты быў у цямніцы ў яе айца. І хочаць панна Мальгарыя хрысьціціся ў твайго Бога веру, а ты яе паймі за жану, і будзеш гаспадар трыццацьма і двум мураваным гарадам.

І Баво расьмяяўся і рачэ:

— Панове, што ся вам відзіць у той рэчы? Нарадзімась пайсьці там, ачэй можама яе апрасьціці⁵¹ ад тое пачалі.

⁵⁰ Шахматы.

⁵¹ Пазбавіць.

І рачэ Сімбальда:

— Памозіма ёй што найболей можам!

Віцязь Баво таго ж часу паслаў па ўсіх сваіх землях, абы прыйшлі збройны на конях. І сабралася конных пятнаццаць тысяч, а пешых сто тысяч. І выйшлі з горада Антонія (гэтманам — Тэрыз), і йшлі два дні, а трэцяга дня дайшлі.

Баво пабіў войска вугорскае. І відзеў Баво на полі войска, і пайшоў к нім. Тое войска відзеўшы, што ня могуць цяпеці проціў Бава, і пабеглі. Віцязь Баво ганіў за німі і пабіў іх. Прыйшоў к гораду Задонію, і найшоў варота атвораны, і ўехаў у горад, і йшоў на палац са ўсімі віцязьмі.

І прыйшла к нім панна Мальгарыя, і пакорна падзякавала віцязю Баву. Вялеў Баво стаці добрым людзём у вялікі круг, і казаў пазваці аднаго біскупа, і вялеў хрысьці красную Мальгарыю; і для яе цуднасьці не хацеў ёй імені адмяніці і вялеў яе Мальгарэтаю зваці. Баво пачаў прыпраўляцца к вяселью, хочачы яе паняці за сябе.

ДРУЖНЕНА ПРЫЙШЛА Ў ЗАДОНІЮ

І той час прыйшла Дружнена ў горад Задонію і відзела Бава, а ён стаіць на адным ганку, а зь нім яго віцязі і цароўна Мальгарэта. Дружнена пачала ў гусьлі йграці вельмі пекна, а яе два сыны танцавалі. І пачала Дружнена прыпяваці а каралі французскім і а Баву Антанейскім. А віцязі і юнацы слухалі да канца, што яна прыпявала — а яна прыпявала а Дружнене цуднай, як яе Баво ўтраціў блізка мора на прыстанішчы.

Калі Баво тыя песьні паразумеў, прыходшы к ней і рачэ:

— Пані, паведай мі, што за песьні?

І яна апяць пачала прыпяваці. І рачэ Баво:

— У злы час есьмі раджон, што тая скамарошка, ходзячы па гарадом, прыпяваець а мне і а Дружнене.

Рачэ пані:

— Прыйдзі сюды к нам, маеш быці частавана і добра даравана.

Калі пані то пазнала, і не хацела большэй іграці; і пайшла Дружнена на стан. А віцязі і юнацы вельмі ся дзівілі, што яна гаварыла, іграючы ў гусьлі.

Калі быў час к абеду, Дружнена воба сыны ўбрала ў шаты і рачэ:

— Пайдзіце ў двор: калі ўсхочаць той пан умываці рукі, вы яму адзін ваду дай, а другі рушнік. А як сядзець за сталом, стойце перад нім. А калі вас спытаець, дзе ваш айцец, і вы моўце: “Ня ведаем, ня відзелі есма яго як і радзіўшыся, ішчам яго, ходзячы па чужых землях. Ёсьць тут наша маць, можам яе папытаці”.

Так іх наўчыла.

І яны сталі перад Бавом. Відзеў іх Баво і спытаў Сімбальда, каторы подле няго сядзеў:

— Знаеш лі, што то за дзеці?

Рачэ Сімбальда:

— Ня ведаю а адколе суць.

І ўсі пачаліся дзівіці.

Віцязь Баво рачэ:

— Дзеці, прыступіце бліжэй. Адкуль ёсьце вы?

Раклі дзеці:

— Мы ня ўмеем таго паведаці, ня ведаем айца свайго, ня відзелі есма яго як і радзіўшыся, але ведаець наша маці, што імя яму Баво з добрага горада Антонія. А мы яго ішчам, ходзячы па чужых землях. А наша маці — дачка караля армэнійскага, а імя ёй Дружнэна.

Калі віцязь Баво пазнаў тыя рэчы, што дзеці гавораць, і скочыў цераз стол, прыйшоў к сваім дзецям, пачаў іх цалаваці і ад вялікае мілосьці самлеў. І калі ся ўспамянуў, і рачэ:

— Сынове, я есьмі той, каго вы ішчаце! Дзе ёсьць ваша маці? Для Бога паведайце мі!

Рачэ Ёвідон:

— Там ёсьць, на стану.

І рачэ Баво:

— Пойдзіма, дзе ваша маці.

І дзеці пайшлі, а Баво за німі; віцязі і юнацы ўсі пайшлі за німі, аставіўшы патравы на стале. Прывялі іх дзеці да стану, дзе сядзіць Дружнэна (а яна была чорна як угаль). І відзеўшы яе, дзеці (яна сядзіць на зямлі) раклі:

— Ото наша маці.

Баво рачэ:

— Нешляхэтніцы! Вы мною кунштуеце⁵²?!

Замахнуў рукою, хочачы іх ўдарыці. І відзячы то, Дружнэна скочыла і рачэ:

— Пане, паждзі тут мала, пані ёсьць у другім доме, я вялю выйсьці.

І ўлезла яна ў другі дом, умылася водкаю цуднаю — ліцэ і рукі, — апяць стала па-перваму цудна. І ўбралася ў вельмі каштоўнае плацьце, у златаглаў⁵³, і ўзлажыла на галаву вянец вельмі цудны, і ўчынілася так красна, як ніводная рэч на сьвеце.

І вайшоў Баво ў камору, і ўвідзеў Дружнэну ў краснай парсуне, і прыступіў к ней борзда, і вельмі міласьціва пацалаваў. І многа ся зь нею мілаваўшы, пайшоў зь нею на палац.

І пайшла весць па гораду, што Дружнэна прыйшла. І ўчуўшы то, Мальгарыя прыйшла на палац і найшла Бава з Дружнэнаю і з сынмі. Тыя панія вобе вельмі ласкава ся прывіталі, і рачэ Мальгарыя:

— У добры час есі прыйшла, пані!

І пачала Баву гаварыці:

— Гаспадару, я цябе прашу: калі табе прыйшла пані Дружнэна, а ты мне дай каторага свайго віцязя ўраджонага⁵⁴ і добрага, штобы мог рыцарства насіці і добрую зброю, штобы мог царства майго карону, трыццаць і два гарады, што дзяржаў айцец мой цар-салдан.

⁵² Жартуеце.

⁵³ Назва тканіны з залатой ніткай.

⁵⁴ Шляхетнага.

Баво рачэ:

— Цяпер я табе магу ўчыніці.

І прызваў Тэрыза і рачэ яму:

— Хачу, штобы есі паняў панну Мальгарыю за сябе.

Віцязь Тэрыз прыняў яе вельмі ўдзячна і стаў гаспадаром усёй яго дзяржаве.

І тут перва ўзяў Баво панну Дружнану, і тут было многае вясельле, тут віцязі танцы йгралі. Тут весяліўшыся віцязь Баво з Дружнанаю і з сваімі сынмі да горада. Із сваім войскам ад горада Задоніі выйшлі ў сваю айчызну, у град Антонію. І там было вялікае вясельле, што ся злучыў з сваёю паняю і з дзецьмі.

А Тэрыза Сімбальдавіча аставіў у Сарацэнскай зямлі. А юнацы Бавовы — кожны ў дом свой. А віцязь Баво з Дружнанаю і з сваімі сынмі быў у вялікай моцы і славе. А з вялікае ласкі і міласьці воба сыны свае паставіў віцязьмі а дараваў кожнаму зь ніх па сту віцязей на добрых конях. А за жывата свайго нарачэ свайго сына, катораму было імя Гвідон, каралём, а катораму імя Сімбальда, таму рачэць вялікі князь. І ў той сіле жывучы, былі храбрыя віцязі конныя і збройныя. І ўсі вакольныя землі баяліся іх і служылі ім, бо былі вялікае даброці і рыцарства.

А Тэрызу ў Задоніі ў Сарацэнскай зямлі даў Бог сына ад цароўны Мальгарыі; імя яму Гвідон, і той быў у вялікім панстве. А ў Гвідона яшчэ быў сын, імя яму было дзедава — Тэрыз, а матка яго была Спэра.

А так ся дакончыла пісаньне а Баве.

